

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS *VE MODUS VIVENDI* POLİTİKASI

Ceren PİLEVNELİ ÇUBUK*

ÖZ

Geç Roma İmparatorluk Tarihi'nin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen Hadrianopolis Savaşı'nın (MS 378) ardından ortaya çıkan krizi bertaraf etmesi için Gratianus tarafından imparatorluğun Doğu yarısına *augustus* olarak görevlendirilen I. Theodosius'un saltanat dönemi, genellikle kendisinin inançlı bir Katolik oluşu ve Hristiyanlığı imparatorluğun resmî dini hâline getirecek uygulamaları bakımından ele alınmıştır. Bu doğrultuda, I. Theodosius'un göreve getirilme amacını gerçekleştirme biçimi ve Balkanlarda uyguladığı dış politikanın ortaya çıkarmış olduğu sonuçların incelenmesinin arka planda kaldığı görülmektedir. Oysa Hadrianopolis Savaşı'nın büyük bir hezimet ve bir dönüm noktası olarak addedilmesinin en önemli sebeplerinden birisi de uzun vadeli sonuçları; I. Theodosius ve oğulları Honorius ile Arcadius dönemlerinde ortaya çıkan ve imparatorluğun klasik yöntemleriyle baş edilemeyen Got krizidir. Dolayısıyla bu çalışmada Hadrianopolis Savaşı öncesi Roma İmparatorluğu ile Gotlar arasındaki ilişkinin doğası açıklandıktan sonra, I. Theodosius'un imparatorluğun Balkanlarda karşı karşıya kaldığı Got problemine yönelik izlediği *modus vivendi* arayışına dayalı dış politikanın sebep ve sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadrianopolis Savaşı, Balkanlar, I. Theodosius, Gotlar, Gratianus.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ceren Pilevneli - Çubuk, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7725-3346>, E-Posta: ceren.pilevneli.cubuk@ikc.edu.tr

**ANATOMY OF A DISASTER: HADRIANOPOLIS,
THEODOSIUS I AND THE POLICY OF *MODUS VIVENDI***

ABSTRACT

The reign of Theodosius I, appointed as *augustus* to the eastern half of the Roman Empire by Gratian to address the crisis that emerged after the Battle of Hadrianopolis (378 AD), has typically been scrutinized in terms of his devout Catholicism and his initiatives aimed at establishing Christianity as the empire's official religion. In the meantime, the manner in which Theodosius fulfilled the purpose of his appointment and his Balkan foreign policy, along with the consequences for the administration and relations between both halves of the empire after his death, have been somewhat overshadowed. In fact the reason that the Battle of Hadrianopolis is considered a major defeat and turning point lies primarily in its longterm consequences – namely, the Gothic crisis that unfolded during the reigns of Theodosius I and his sons Honorius and Arcadius, posing challenges beyond the conventional methods of imperial governance. Therefore, in this study, after explaining the nature of the relationship between the Roman Empire and the Goths before the Battle of Hadrianopolis, the causes and consequences of the foreign policy based on the quest for *modus vivendi* pursued by Theodosius I towards the Goth problem that the empire faced in the Balkans will be examined.

Keywords: Battle of Hadrianopolis, Balkans, Theodosius I, Goths, Gratian.

EXTENDED ABSTRACT

*The catastrophic defeat at the Battle of Hadrianopolis in AD 378, which resulted in the death of Emperor Valens and the destruction of a large portion of the Eastern Roman army, represents one of the most pivotal events in the history of the Late Roman Empire. This disaster not only triggered an immediate crisis in the Balkans but also set in motion a series of political, military, and ideological shifts that would permanently alter the trajectory of the Empire. In the wake of the battle, Western Emperor Gratian appointed the general Theodosius as *augustus* of the East in 379. Faced with the challenge of restoring imperial control amid a severe manpower shortage and entrenched Gothic presence within imperial territory, Theodosius implemented a policy of *modus vivendi*, offering a pragmatic framework for coexistence with the Goths. This policy, culminating in the treaty of 382, marked a significant departure from traditional Roman frontier strategy and set a precedent for future relations between the Empire and external peoples.*

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

While Theodosius I's reign has often been examined through the lens of his religious policies and the promotion of Nicene Christianity, this article shifts focus to his diplomatic and military engagement with the Goths following Hadrianopolis. In doing so, it offers a comprehensive reassessment of the transformation in imperial policy during his rule and its lasting implications for Roman-barbarian relations. The analysis is structured around three principal axes: the evolution of Gothic-Roman interactions prior to 378; Theodosius's immediate response to the post-Hadrianopolis crisis; and the implementation and consequences of the modus vivendi strategy, culminating in the controversial Gothic settlement of 382.

The article begins by situating the Hadrianopolis disaster within the broader context of Roman frontier dynamics and Gothic migration. From the third century onward, the Danubian frontier had become a critical zone of military and political tension. The reforms of emperors such as Diocletian and Constantine aimed to stabilize the region through military reinforcement and administrative reorganization, but these efforts merely postponed, rather than prevented, systemic erosion. The increasing complexity of Rome's interactions with barbarian groups including the use of foedera, subsidies, and diplomatic accommodations reflected the Empire's growing reliance on non-Roman populations for defense and labor. This early history is crucial for understanding the context in which the Hadrianopolis catastrophe occurred. As the article demonstrates, Gothic integration into imperial military and political structures had already begun prior to 378, through alliances, diplomatic missions, and support for Roman usurpers such as Procopius. The arrival of the Huns in the 370s triggered a massive displacement of Gothic populations, particularly the Tervingi and Greuthungi, who sought asylum south of the Danube in 376.

Emperor Valens initially permitted these Gothic groups to settle within the Empire, hoping to manage them through Roman oversight and provisioning. However, due to administrative corruption, logistical failures, and local exploitation, the situation rapidly devolved into famine, unrest, and rebellion. The Roman failure to adequately manage the Gothic influx led directly to the outbreak of hostilities and the catastrophic engagement at Hadrianopolis. There, the Roman field army –lacking reinforcements from the West and acting on faulty intelligence– was overwhelmed by a Gothic coalition. Valens himself perished, and the loss of so many officers and soldiers left the Eastern Empire both militarily vulnerable and politically destabilized.

In response to this existential threat, Gratian appointed Theodosius –a capable general with strong regional ties– to lead the Eastern Empire. His

immediate priority was to reconstitute a viable military force capable of containing the Gothic threat. Yet his efforts were constrained by demographic collapse, fiscal shortages, and limited time. Theodosius relied heavily on emergency recruitment measures, including the conscription of peasants, criminals, and former soldiers, as well as the integration of non-Roman groups into the military. This reliance on external manpower marked a turning point in the composition of the imperial army and foreshadowed the long-term trend of “barbarization”, wherein Roman forces became increasingly dependent on federate and auxiliary units of diverse ethnic origin.

Theodosius launched several campaigns between 379 and 382 in an effort to repel the Goths from their Balkan strongholds. However, despite some tactical successes, he was unable to secure a decisive victory. The continued failure to dislodge the Goths by force compelled Theodosius and his advisors to reconsider the imperial approach. As a result, negotiations with the Gothic leadership began to take precedence over military confrontation. These talks culminated in the treaty of 382 –a landmark agreement that permitted the Goths to settle as autonomous communities within imperial borders. Though styled as a foedus, the treaty diverged significantly from earlier models: the Goths retained their arms, remained under their own leaders, and were not subjected to Roman military hierarchy or direct taxation. In return, they pledged to provide military service upon imperial request.

*The legal nature of the 382 settlement has been the subject of considerable scholarly debate. While some interpret the agreement as a pragmatic adaptation of earlier Roman practices, others argue that it marked a fundamental break from tradition. Unlike previous *deditio* arrangements – which required the full surrender and assimilation of foreign peoples– the 382 treaty created a new category of semi-autonomous federates. The Goths were now partners rather than subordinates, a shift that challenged the ideological foundations of Roman imperialism. Contemporary figures such as Themistius attempted to frame the agreement as a reflection of Roman clemency and rationality, but many in the senatorial and ecclesiastical elites saw it as a dangerous concession that compromised imperial integrity.*

The consequences of the treaty were far-reaching. On one hand, it brought a degree of short-term stability to the Balkans by halting hostilities and offering the Goths a stake in the imperial system. On the other hand, it institutionalized a form of dual sovereignty within Roman territory, wherein Gothic communities operated independently of Roman civic and military structures. This dualism generated persistent tensions, particularly in

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

religious and administrative contexts. The Goths remained largely Arian Christians, in contrast to Theodosius's increasingly assertive promotion of Nicene orthodoxy. Conflicts between Roman civilians and Gothic soldiers erupted in several cities, contributing to urban unrest and deepening social divisions.

The military implications of the modus vivendi policy were equally profound. As Theodosius consolidated power, he increasingly relied on Gothic federate troops to support his campaigns against Western usurpers. In both the conflict with Magnus Maximus (383-388) and the later war against Eugenius and Arbogast (392-394), Gothic contingents formed a critical part of Theodosius's armies. These military victories, while securing dynastic continuity and enforcing religious orthodoxy, also reinforced the centrality of federate forces in imperial warfare. The paradox of Theodosius's reign lay in his simultaneous dependence on and accommodation of foreign military power. While the policy of inclusion generated stability, it also eroded the exclusivity of Roman command and the ideological coherence of the imperial state.

The article further explores how this new model of imperial-barbarian relations shaped the future of the Roman Empire, particularly after Theodosius's death in 395. The division of the empire between his sons – Arcadius in the East and Honorius in the West– coincided with a resurgence of Gothic assertiveness. Alaric, a prominent Gothic leader and former federate commander, demanded formal recognition and office from the Eastern court. When rebuffed, he led his forces into Greece and subsequently into Italy, culminating in the sack of Rome in 410. Though Theodosius's policies aimed to integrate the Goths into a loyal and cooperative imperial framework, the long-term effect was the emergence of independent barbarian polities within the Empire's borders. The precedent set by the 382 settlement enabled Gothic leaders to leverage their military significance into political autonomy, ultimately allowing them to act as kingmakers and independent actors within the imperial system.

Earlier historians, shaped by classical ideals of Roman hegemony, often viewed the treaty as symptomatic of imperial decline or weakness. However, recent scholarship has reevaluated this policy in light of the constraints facing late Roman emperors. From this perspective, Theodosius's decision appears less as a capitulation and more as a rational adaptation to changing military and geopolitical realities. The modus vivendi approach acknowledged the limits of Roman coercive capacity and sought to maintain stability through negotiation and mutual interest. Nevertheless, it also

exposed the limits of late Roman institutions in absorbing external populations without compromising core hierarchies and values.

In conclusion, this article contends that the Battle of Hadrianopolis and Theodosius I's subsequent Gothic policy represent a watershed in late Roman political thought and imperial strategy. The modus vivendi settlement of 382 constituted a radical innovation in imperial diplomacy. While it achieved short-term peace and enabled the survival of the Eastern Empire during a time of acute crisis, it also laid the groundwork for structural changes that would ultimately reshape the Roman world. The distinctions between Roman and barbarian, citizen and foreigner, subject and ally, became increasingly fluid. Theodosius's legacy, therefore, must be assessed not only in terms of his religious policies but also in his role as a pragmatic architect of a new imperial order. His modus vivendi policy set the tone for the fifth century, in which the Roman state persisted not through domination, but through strategic accommodation – a development that highlighted both the adaptability and fragility of late Roman power.

Giriş

I. Theodosius, Doğu Roma ordusunun Hadrianopolis Savaşı'nda (MS 378) Gotlara karşı aldığı büyük yenilgi ve İmparator Valens'in de savaş meydanında ölmesiyle imparatorluğun doğu yarısında ortaya çıkan kriz ortamı neticesinde Doğu Roma tahtına çıkmıştır. Batı Roma İmparatoru Gratianus, amcası Valens'ten boşalan Doğu Roma tahtına, generalleri arasından Theodosius'u 19 Ocak 379'da *augustus* ilan ederek imparatorluğun doğusunun yönetimiyle görevlendirmiştir.¹ Bu sebeple Theodosius'un en önemli ve birincil görevi Hadrianopolis Savaşı'nın hemen ardından ortaya çıkan otorite boşluğu döneminde Balkanlar'dan Constantinopolis önlerine kadar ilerlemiş Gotların yarattığı askerî ve siyasi krizi sona erdirmektir.²

¹ Theodosius'un tahta çıkış süreci ile ilgili bkz. John Matthews, *Western Aristocracies and Imperial Court AD 364-475*, Clarendon Press, New York 1975, s. 94-96; s. 107-108; R. Malcolm Errington, "The Accession of Theodosius I", *Klio, Cilt 78*, Sayı 2, 1996, s. 438-453; Mark Hebblewhite, *Theodosius and the Limits of the Empire*, Routledge, New York 2020, s. 17-25.

² Got gruplarının yağma akınlarının ulaştığı bölgeler için bkz. Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*, (İng. çev.) John C. Rolfe, Harvard University Press, Cambridge 2000, 31.15-16 (buradan sonra Amm. Marc.).

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

Roma İmparatorluğu'nda kısmi bir hanedan değişikliği olarak yorumlanabilecek bu gelişme sonucunda Theodosius, saltanatının Kasım 380'e kadarki ilk dönemini Balkanlar'da, Selanik'te geçirmiştir. Ancak daha bu dönemde, özellikle de 380 yılında çıkardığı *Cunctos Populos* isimli emirnamesi ile bilhassa imparatorluğun doğu yarısında geçmişi eskiye dayanan Hristiyan inancının esaslarına dair tartışmada aldığı tarafı belli etmiştir.³ İmparatorun bu kararının arka planında politik saikler olduğu düşünülmektedir. Muhtemelen yine aynı politik gerekçelerle 381 yılında toplanan II. Genel Konsil ya da Constantinopolis Konsili ile Katolik inancının kesin bir tanımı yapılmış ve 325 İznik Konsili'nin itikat konusunda almış olduğu kararlar kabul edilmiştir.⁴ İç politikaya yönelik olduğu anlaşılan bu iki hamle ile din alanında verilen kararlar, askerî ve siyasi tarih anlatısında Hadrianopolis hezimetinin önemli bir kırılma noktası olarak ön plana çıkarılmasına rağmen, Got ve Balkan politikasından daha fazla tartışılan bir konu olmuştur.⁵ Dolayısıyla Hadrianopolis Savaşı'ndan sonra askerî tecrübesi nedeniyle eş *augustus* olarak atanan Theodosius'un, bu alanda üstünlük sağlayamadığı için diplomatik yöntemlerle aşmaya çalıştığı krizin derinleşmesindeki en temel neden olan ve geleneksel Roma yöntemlerinden bir sapmaya işaret eden politikası göz ardı edilmiştir.

Theodosius'un politikası doğrultusunda, Got liderleriyle 382'de sağlanan anlaşma ile geçmişteki uygulamanın aksine Gotlar kendi liderlerinin

³ *Codex Theodosianus*, (İng. çev.) Clyde Pharr, Princeton University Press, Princeton 1952, 16.1.2.13 (buradan sonra *CTh.*) Sozomenus, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.) Chester D. Hartranft, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series 2, Christian Literature Publishing Co, Buffalo, NY 1890, 7.4 (Sozomenus, *HE*); Socrates, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.), A. C. Zenos, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 2, Christian Literature Publishing Co, Buffalo, NY 1890, 5.6 (Socrates, *HE*) Paulus Orosius, *Historia Adversos Paganos* (İng. çev.) Andrew T. Fear, *Seven Books of History Against Pagans*, Liverpool University Press, Liverpool, 2010, 7.33.7 (Paulus Orosius). Ayrıca bkz. Neil B. McLynn, *Ambrose of Milan: Church and Court in a Christian Capital*, University of California Press, Berkeley 1994, s. 106, dipnot 99. Neil B. McLynn, “‘*Genere Hispanus*’: Theodosius, Spain and Nicene Orthodoxy”, *Hispania in Late Antiquity*, ed. Kim Bowes ve Michael Kulikowski, Brill, Leiden 2005, s. 102 vd. Dönemin kronolojisi için bkz. R. Malcolm Errington, “Christian Accounts of the Religious Legislation of Theodosius I”, *Klio*, Cilt 79, Sayı 2, 1997, s. 415 vd.; *Cunctos Populos*'un politik bir hamle olduğu ile ilgili Hebblewhite, *a.g.e.*, s. 53-55.

⁴ Norman P. Tanner (ed.), *Decrees of the Ecumenical Councils Volume I: Nicaea I to Lateran V*, Shecd & Ward and Georgetown University Press, Washington 1990, s. 21-36; Charles J. Hefele, *A History of the Christian Councils from the Original Documents*, vol. 2, (İng. çev.) Henry N. Oxenham, T. & T. Clark, Edinburgh 1876, s. 273-299.

⁵ McLynn, “‘*Genere Hispanus*’”, s. 77-120; s. 100-8; R. Malcolm Errington, “Church and State in the First Years of Theodosius I”, *Chiron*, Cilt 27, 1997, s. 21-70, s. 26-33.

emri altında ve silahlı bir grup olarak imparatorluk topraklarına yerleştirilmiştir. İmparatorun Got ve Roma toplumları arasında bir *modus vivendi* yani “bir arada yaşam” öngördüğü anlaşılmaktadır. Burada elbette dönemin şartları gereği ordu ve yönetimdeki çeşitli zafiyetlerin etkili olduğu da aşikârdır. Diğer taraftan tercih edilen yöntem ve Theodosius’un imparatorluğun batısında meydana gelen iki gasp hareketini bastırmak için büyük ölçüde Gotlardan faydalanması, Roma-Got ilişkilerinin doğasında meydana gelen dönüşümün de bir sonraki aşamasını oluşturmuştur. Gotlar, imparatorluk yönetiminde giderek daha etkili olmaları ve Batı Roma’da ortaya çıkan çeşitli isimlerin gasp girişimlerini desteklemelerinin yanı sıra, alternatif iktidar odakları yaratacak konumu elde etmişlerdir. Bu dönüşümün göz ardı edilmesi hem Theodosius’un saltanat yıllarını izleyen Arcadius ve Honorius döneminin hem de Roma İmparatorluğu’nun Balkanlar’daki “barbar” topluluklar ile ilişkilerinin ve izlenen dış politikanın arka planının eksik yorumlanmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, Roma-Got ilişkileri Hadrianopolis Savaşı öncesi ve I. Theodosius dönemi (379-395) olmak üzere iki ana dönem bağlamında ele alınacak ve imparatorluğun dış politikasında yaşanan dönüşüm incelenecektir.

1. Hadrianopolis Hezimetine Giden Yol: Geç Roma İmparatorluğu ve Got İlişkileri

Roma İmparatorluğu’nun III. ve IV. yüzyıllarda karşılaştığı en önemli problemlerden birisi, Ren ile Tuna sınırları boyunca yerleşmiş olan ve imparatorluğun “barbar” olarak adlandırdığı çeşitli toplulukların şiddeti giderek artan yağma saldırılarını bertaraf etmektir. Özellikle Doğu sınırında Sasani Devleti ile çatışmaların da olduğu dönemlerde Ren sınırında Alamanlar ve Franklar, Tuna sınırında ise Daclar, Quadlar, Carplar, Sarmatlar ve Gotlar imparatorluğu tehdit etmekteydi. Bu durum, imparatorluk savunması kadar hâlihazırda kırılğan durumda olan yönetimdeki dengelerin sarsılmasına da sebebiyet vermektedir. İmparatorluğun yönetim sistemi üzerindeki dolaylı etkileri henüz yeterince keskin hatlarla ortaya çıkmamış olsa da bilhassa Tuna sınırındaki kabilelerin, Severus Alexander ve Decius’un öldürülmeleri ile *tetrarchia* sisteminin hayata geçirilmesinin arka planında aldıkları rol çarpıcıdır. Zira, III. yüzyıl krizi olarak bilinen dönem (235-284), İmparator Severus Alexander’ın Doğu seferi sırasında kuzey sınırlarının “barbar” kabileler tarafından taciz edildiği haberi üzerine bu kabilelere karşı diplomatik yöntemlere başvurmak zorunda kalması nedeniyle askerleri

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

tarafından öldürülmesiyle başlatılmaktadır.⁶ Bu dönemin imparatorlarından Decius; Dacia, Moesia ve Trakya bölgelerinde akın sahalarını genişleten (Philippopolis kentine kadar) Gotlara karşı 251 yılında sefere çıkmış ve sefer sırasında öldürülmüştür. Decius, aynı zamanda bir barbar kabile ile savaşırken öldürülen ilk imparatordur.⁷ Dolayısıyla III. yüzyılın ilk yarısından itibaren Gotların oluşturduğu tehdidin boyutu artmış;⁸ Severus Alexander'ın ölümünden, imparatorluğu içinde bulunduğu krizden çıkararak Diocletianus'un tahta geçtiği 284 yılına kadar geçen süreçte bilhassa Tuna sınırında ve Balkanlar'da imparatorluk adına önemli bir gerileme yaşanmıştır.

Roma İmparatorluğu, her ne kadar Diocletianus ve reformları ile köklü bir dönüşümden geçse ve askerî üstünlüğünü yeniden sağlama yolunda önemli bir yol katetmiş olsa da Tuna sınırında karşı karşıya kalınan problemlerin giderilmesi görece uzun sürmüştür. Diocletianus ve 286'da *augustus*luğa yükselttiği Maximianus'un 287-288 yıllarında sınırlardaki hareketleri bu durumu gözler önüne sermektedir. Maximianus Ren sınırında Franklar ile meşgulken; Diocletianus da Alamanlara karşı düzenlenen bir seferin ardından Tuna sınırındaki Sarmat ve Gotlarla mücadeleye girişmiştir.⁹ Sınırlardaki askerî tehditleri kontrol altına almak için Diocletianus'un 293 yılında Galerius ve Constantius'u yönetime *caesar* ünvanıyla dâhil ederek oluşturduğu *tetrarchia* sisteminde ise Pontus'taki (Karadeniz) boğaza kadar

⁶ Herodianus, *De Imperatorum Romanorum*, (İng. çev.) Edward C. Echols, *Herodian of Antioch's History of the Roman Empire*, University of California Press, Berkeley 1961, 6.7.2; 6.7.9-10. III. Yüzyıl Krizi ya da Askerî Anarşi Dönemi olarak bilinen bu süreçle ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Arnold H. M. Jones, *The Later Roman Empire 284-602: A Social, Economic and Administrative Survey*, Basil Blackwell, Oxford 1964, Cilt I, s. 21-35; Jean Michelle Carrié ve Aline Rousselle, *L'Empire romain en mutation Des Sévères à Constantin (192-337)*, Points, Paris 1999; David Potter, *The Roman Empire at Bay 180-395*, Routledge, Londra 2004; John Drinkwater, "Maximus to Diocletian and the 'crisis'", *The Cambridge Ancient History*, Cilt XII, ed. Alan K. Bowman ve Peter Garnsey, Cambridge University Press, Cambridge 2005, s. 28-66.

⁷ Aurelius Victor, *De Caesaribus*, (İng. çev.) Harold W. Bird, *Liber de Caesaribus of Sextus Aurelius Victor*, University of Liverpool Press, Liverpool 1994, 29.4-5 (Aurelius Victor); Lactantius, *De Mortibus Persecutorum*, (İng. çev., ed.) J. L. Creed, *De Mortibus Persecutorum*, Clarendon Press, Oxford 1984, s. 4.

⁸ Herwig Wolfram, *History of the Goths*, University of California Press, Berkeley 1988, s. 45 vd.; Peter Heather, *The Goths*, Blackwell Publishing, Oxford 1996, s. 41 vd.; Michael Kulikowski, *Rome's Gothic Wars from the Third Century to Alaric*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 123-43.

⁹ Timothy D. Barnes, *Constantine and Eusebius*, Harvard University Press, Cambridge 1981, s. 6-8.

bütün Illyricum (Trakya hariç Balkanlar) kıyıları Galerius'a verilmiştir.¹⁰ Bu yeni düzenlemenin hemen ardından Diocletianus, 293/294'te Tuna sınırındaki kabileler üzerine başarılı seferler gerçekleştirmiştir. Suriye ve Mısır'daki sorunlarla ilgilenmek üzere doğuya hareket etmeden hemen önce ise 297'ye kadar bu görevi devam ettirecek olan *caesar* Galerius'u Tuna sınırı ve Balkanlar'daki güvenliği sağlamakla görevlendirmiştir.¹¹ 301 yılına gelindiğinde düzen büyük ölçüde sağlanmış, dolayısıyla Diocletianus'un ünlü Fiyatlar Kararnamesi'nde (*Edictum de Pretiis Rerum Venalium*) *augustus* ve *caesar*lar nihayet huzuru yeniden tesis ettiklerini ilan etmişlerdir: "Önceleri kudurmuş yağmalarına uğradığımız barbar milletleri, tanrıların müşfik lütfuyla bizzat bozguna uğratarak bastırdık ve her zaman adaletin zorunlu savunmasıyla tesis edilen huzuru güçlendirdik".¹²

Oysa çok kısa bir süre içerisinde Balkanlar'daki grupların bilhassa da Gotların yeniden harekete geçtikleri üstelik de imparatorluk siyasetinde ön plana çıkmaya başladıkları görülmektedir. Gotların, *tetrarchia* sisteminin son ortak yöneticileri olan Constantinus ve Licinius döneminde bilhassa imparatorluğun doğu yarısı ile dostane ilişkiler kurmuş olmaları muhtemeldir. Zira Constantinus'un yönetimi tek başına ele geçirmek üzere imparatorluğun doğusunu yönetmekte olan Licinius ile girdiği son mücadelesinde Gotlar, liderleri Alica yönetiminde Licinius'un saflarında yer almışlardır.¹³ Constantinus'un yönetimi tek başına üstlendiği 324'ten sonra da Balkanlar'da bulunan grupları kontrol altına almaya yoğunlaştığı görülmektedir. Bu amaçla Oescus'tan Sucidava'ya giden köprünün yapımı, bölgeyle hem askerî hem siyasi hem de ideolojik ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır.¹⁴ Nihayet Pannonia Bölgesi'nde Sarmatların yardım isteği üzerine yapılan seferde, imparatorun oğlu *caesar* Constantinus'un uzun süren kuşatması sonucu

¹⁰ Aurelius Victor, *De Caesaribus*, (İng. çev.) Harold W. Bird, *Liber de Caesaribus of Sextus Aurelius Victor*, University of Liverpool Press, Liverpool 1994, 39.30 (Aurelius Victor); Barnes, *Constantine*, 8-9; Timothy D. Barnes, *The New Empire of Diocletian and Constantine*, Harvard University Press, Cambridge 1982, s. 4, 36-37.

¹¹ Jones, *a.g.e.*, s. 38-39; Timothy D. Barnes, "The Imperial Campaigns A.D. 285-311", *Phoenix*, Cilt 30, Sayı 2, 1976, s. 174-193; 1981: 6-9; Stephen Mitchell, *Geç Roma İmparatorluk Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016, s. 81.

¹² *Inscriptiones Latinae Selectae*, Hermann Dessau (ed.), Weidmann, Berlin 1892-1916, 642 (ILS).

¹³ *Origo*, (çev.) Turhan Kaçar, *Anonymus Valesianus*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008, 5. 27 (*Origo*); Iordanes, *Getica*, (İng. çev.), Charles C. Mierow, *The Gothic History of Jordanes*, Princeton University Press, Princeton 1915, 111 (Iord. *Get.*). Roma ordusunda barbar birlikleri hk. bkz. Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, s. 35-36; 156-157.

¹⁴ Aurelius Victor, 41; *Origo* 35; Zosimus, *Historia Nova*, (İng. çev.) Ronald Ridley, *New History*, Australian Association for Byzantine Studies, Sydney 1982, 2. 34 (Zos.).

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

Gotlar imparatorluğa boyun eğmek zorunda kalmışlar ve 332 yılında bir barış anlaşması imzalanmıştır. Buna göre Gotlar, ihtiyaç hâlinde Roma İmparatorluğu'na asker gönderecek, karşılığında imparatorluktan hediye ve yardım alacaklardır. Ayrıca Got liderinin oğlu da rehine olarak Constantinopolis'e gönderilecek böylece anlaşmanın devamı garanti altına alınacaktır.¹⁵

Dönemin çağdaşı Eusebius'un aktarımına göre anlaşmayla, "Gotlar sonunda Roma İmparatorluğu'na hizmet etmeyi öğrenmişlerdir".¹⁶ Iordanes bu anlatıya Gotların, anlaşmanın ardından Constantinus'a 40.000 asker gönderdiklerine dair abartılı yorumunu dâhil etmiştir.¹⁷ Bazı tarihçiler, şartları her ne kadar Roma lehine görünse de anlaşmanın imparatorluk için uzun vadede dezavantaja dönüştüğünü, Constantinus'un Gotlar ile yaptığı anlaşmanın, yüzyılın sonunda barbar kavimlerin istilaları ile giderek daha fazla meşgul olmak durumunda kalan imparatorluğun içinde bulunduğu durumun ve tartışmalı *foedus/foederati* uygulamasının kaynağı hâline geldiğini düşünmektedir.¹⁸ Bu olasılık bir yana, kısa vadede anlaşma vesilesiyle Gotlar arasında Constantinus Hanedanı'na sadakat duyan bir kesim oluştuğu anlaşılmaktadır.¹⁹ Bu arada, Constantinus'un ya da oğlu II. Constantius'un Gotlar arasına Ulfila'yı göndererek, Hristiyanlığın yayılmasına destek oldukları görülmektedir.²⁰ Gotlar arasında Hristiyanlığın yayılması da dinî ve kültürel olarak Roma İmparatorluğu'nun etki alanını

¹⁵ Aurelius Victor, 41; Eusebius, *Vita Constantini*, (İng. çev.) Averil Cameron ve Stuart G. Hall, *Life of Constantine*, Clarendon Press, Oxford 1999, 4.5 (Eusebius, *VC*); *Origo* 31-32. Tarih için bkz. Barnes, *The New Empire*, s. 258.

¹⁶ Eusebius, *VC*, 4.5.2.

¹⁷ Iord., *Get.*, 112. Ayrıca bkz. Thomas S. Burns, *Barbarians within the Gates of Rome: A Study of Roman Military Policy and the Barbarians ca. 375-425 AD*, Indiana University Press, Bloomington 1994, s. 35; Peter Heather, *Goths and Romans, 332-489*, Clarendon Press, Oxford 1991, s. 115.

¹⁸ Noel Lenski, *Failure of Empire: Valens and the Roman State in Fourth Century AD*, University of California Press Berkeley 2002, s.122, 341-343; Michael Kulikowski, "Constantinus and Northern Barbarians", *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, (ed.) Noel Lenski, Cambridge University Press, New York 2006, s. 361.

¹⁹ Aşağıda ele alınacağı üzere Gotların, Valens Dönemi'nde Constantinus Hanedanı ile akrabalığı olduğu düşünülen Procopius'u destekledikleri görülmektedir. Bkz. Thomas S. Burns, "The Settlement of 418", *Fifth-century Gaul: a crisis of identity?*, (ed.) John F. Drinkwater ve Hugh Elton, Cambridge University Press, New York 1992, s. 53-63.

²⁰ Barnes, *Constantine*, s. 258'de Gotların Hristiyanlığa ihtidasının 332'de yapılan anlaşmanın şartlarından biri olduğu belirtilmektedir. Ancak Ulfila'nın II. Constantius Dönemi'nde Gotlara gönderilmiş olması da mümkündür. Konu hk bkz. Kulikowski, "Constantinus and...", s. 347-376. Bu dönemde Gotlar ve Roma İmparatorluğu ilişkileri hk. daha ayrıntılı bilgi için bkz. Peter Heather, *Goths and Romans*, s. 107-15; Heather, *Goths*, s. 58-59.

genişleten; hanedana ve imparatorluğa duyulan sadakati pekiştiren bir faktör hâline gelmiştir. Bu durum, II. Constantius'un son dönemlerinde Gotlar arasında 332'de yapılan anlaşmanın şartlarından rahatsızlık duyulmaya başlanmasıyla değişmiştir. Zira, Got lider Aoric kendi otoritesine bir tehdit olarak görmeye başladığı Roma İmparatorluğu ile dinî ve kültürel bağlar geliştiren Hristiyanları kovuşturma politikasına yönelmiştir. II. Constantius'un saygı duyduğu bir şahsiyet olduğu aktarılan Ulfila ve beraberindeki Hristiyanlar, Aoric'in başlattığı kovuşturmadan kaçarak Roma İmparatorluğu'na sığınmışlar; imparator bu grubu Moesia bölgesine yerleştirmiştir. Ancak Libanius'un II. Constantius'un huzurunda verdiği ve 348/9'a tarihlenen bir söylevinde imparatorun "İskitlerin kralının öfkesini savaşmadan yatıştırdığından ve onları Sasanilere karşı savaşmaya ikna ettiğinden" söz etmesinden anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde Roma ve Gotlar arasında 332 anlaşması devam ettiği gibi sıcak bir çatışma da yaşanmamıştır.²¹

Gotların 332 anlaşmasından duydukları rahatsızlığın, II. Constantius'un ölümünden sonra tek başına *augustus*luğu üstlenen yeğeni Iulianus döneminde yeniden gündeme geldiği görülmektedir. 362 yılında Iulianus'a gönderilen bir Got elçilik heyetinin anlaşmanın şartlarında bir iyileştirme talep ettiği bilinmektedir. Bu talepleri, Doğu seferine çıkmayı planlayan Iulianus tarafından reddedilmiş hatta anlaşmanın ancak bir savaş ile değiştirileceği yanıtı verilmiştir. Iulianus'u Gotlar konusunda uyararak ve Doğu seferi yerine Balkanlar üzerine bir sefer düzenlenmesinin daha doğru olduğu noktasında tavsiyede bulunan danışmanlarının, bölgede ortaya çıkabilecek tehdidin boyutunu, "Gotları köle tacirlerine uygun bir av" olarak nitelendiren ve daha güçlü bir düşman arayışı ile Sasani seferinde karar kılan imparatorun daha iyi değerlendirdikleri açıktır.²² Çünkü Iulianus'un düşman topraklarında ölümüyle bir felakete dönüşen Sasani seferi sonrasında Gotlar, yeni imparator Valentinianus'un eş *augustus* olarak imparatorluğun doğusunu

²¹ Gotlar arasında Hristiyanlığın yayılması hk. bkz. Ceren Pilevneli-Çubuk, "Geç Roma İmparatorluğu ve Erken Ortaçağ Avrupa'sında Ariusçuluk", *Ortaçağ Kıta Avrupası'nda Dinsel Sapkınlıklar: Ariusçuluktan Husçuluğa*, (ed.) Fatih Durgun, Paradigma Akademi Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 25-64.

²² Amm. Marc. 22.7. 7-8; Eunapius, *Fragmenta, The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire*, Ed. Roger C. Blockley, Vol. I-II, Francis Cairns, Liverpool 1981-1983, 27.1 (Eunapius, *fr.*); Libanius, *Orationes*, (İng. çev.) Scott Bradbury, *Selected Letters of Libanius: From the Age of Constantius and Julian*, Liverpool University Press, Liverpool 2004, 12. 78 (Lib., *Or.*). Ayrıca bkz. R. Malcolm Errington, *Roman Imperial Policy from Julian to Theodosius*, University of North Carolina Press, Chapel Hill 2006, s. 46.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

yönetmek üzere atadığı kardeşi Valens'in iktidarına açık bir tehdit hâline geleceklerdir.

Iulianus'un ölümü (MS 363), Gotlar tarafından bir fırsat olarak görülmüştür. Bu sebeple, Valentinianus ve Valens'in imparatorluk yönetimini ele geçirmelerinin hemen ardından, Iulianus'un bir akrabası olan ve tahtta hak iddia eden Procopius'a destek sağlamışlardır. Procopius'un Gotlardan destek isterken beraberinde II. Constantius'un son eşi Faustina ve küçük yaştaki kızı Constantia'nın bulunması ve Gotlar ile daha sonraki bir görüşme sırasında Procopius'un desteklenmesinin sebebinin Constantinus hanedanı ile arasındaki bağ olduğunun ifade edilmesi dikkat çekicidir.²³ Diğer taraftan, Gotların yardım ettikleri Procopius'un tahta geçmesi hâlinde daha avantajlı bir anlaşma yapmayı umdukları açıktır. Gotlar, Procopius'a Ammianus Marcellinus'un aktarımına göre üç bin; Zosimus'un aktarımına göre ise on bin asker göndermiştir.²⁴ Rakamlar birbirinden çok farklı ve dolayısıyla tartışmalı olsa da Procopius'un aldığı bu destek sayesinde Trakya'da nüfuzu artmıştır. Fakat Gotların beklentisinden çok daha farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Doğu Roma İmparatoru Valens, Procopius'un gasp girişimine son vermiştir.

Doğu Roma tahtındaki ilk yılları bir gasp girişimiyle başlayan Valens'in pek tabii ki iktidarını güvence altına almak üzere önemli bir zafer kazanması gerekmekteydi. Aslında imparator, Procopius'un isyanının hemen öncesinde Doğu sınırına hareket etmişti ve anlaşılan o ki dikkatini daha ziyade Sasani İmparatorluğu'na vermeyi planlamıştı. Ancak Gotların gaspçıya sağladığı destek, ihtiyaç duyduğu düşmanın, Balkanlarda giderek daha büyük bir tehdide dönüşecekleri aşikâr hâle gelen Gotlar olduğunu göstermişti ve Gotlar üzerine bir cezalandırma seferine çıkmaya karar vermişti. İmparator, 367-369 yılları arasında Balkanlardaki Got grupları üzerine üç ayrı sefer düzenledi.²⁵ Bu üç seferden ilkinde Gotlar dağlara sığınarak Valens ve Roma ordusuyla savaştan kaçınmışlardı. İkinci seferde, yağışlar nedeniyle Tuna Nehri'ni geçmek mümkün olmamıştı. Üçüncü

²³ Amm. Marc., 26.7.10; 26.9.3; 27.5.1; Eunapius, *fr.*, 37.

²⁴ Amm. Marc., 26.10.3; Zos., 4.7.2.

²⁵ Amm. Marc. 27. 5.1-10; Zos., 4. 10-11; Wolfram, *a.g.e.*, 65-6; Heather, *Goths and Romans*, s. 115-121; Burns, *Barbarians*, s.15-16; Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and Barbarians*, Oxford University Press, Londra 2005, s. 72-76; Lenski, *Valens*, 127-133. Ayrıca bkz. Jonathan P. Stanfill ve Adam W. Schneider, "Gothia Submerged: The Impacts of Severe Flooding on Valens's First Gothic War", *Journal of Late Antiquity*, Cilt 10, Sayı 2, 2017, s. 351-371.

seferde ise Valens her ne kadar Gotların bir kolunu yenilgiye uğratmışsa da Gotlar yeniden kaçmayı başarmış ve Roma ordusu herhangi bir üstünlük sağlayamamıştı. Bu sırada Sasanilerin, Armenia ve Iberia üzerindeki yeni girişimleri Valens'in Doğu sınırına odaklanmasını gerektirecek boyuta ulaşmıştı. Gotların lideri Athanaricus da hem mevsim dışı yağışlar ve Tuna'nın yükselmesi nedeniyle zarar gören topraklar hem de Romalılar ile yapılan sınır ötesi ticaretin durma noktasına gelmesi ile baş gösteren kıtlıktan dolayı zor durumdaydı. Sonunda iki liderin Tuna Nehri ortasında, tarafsız bölgede demirlemiş bir teknede yaptığı anlaşma ile barış sağlanmıştı. Buna göre, Romalıların Gotlara yaptığı yıllık ödemeler, Gotların da Roma ordusuna asker gönderme yükümlülükleri kaldırılmıştı. Bu arada Roma ve Gotlar ile yapılan ticaret de iki nokta ile sınırlandırılmış ve ciddi ölçüde kısıtlanmıştı.

Valens'in Gotlarla 369'da yaptığı anlaşma ile ilişkiler yeniden düzenlenmişse de esasen anlaşmadan büyük zarar gören Gotların Hun tehlikesinin önünden kaçarak Roma sınırına akın etmesi ile yeni bir kriz süreci başlamıştı. Dönemin çağdaşı Ammianus Marcellinus'un belirttiğine göre, Buz okyanusu civarındaki Azak Denizi'nin doğusunda yaşayan ve inanılmaz şekilde yabani bir toplum olan Hunlar, önce Don Nehri'nin doğusunda yerleşik Alanları yenmişler; ardından birlikte Dinyeper ve Dinyester ırmakları arasındaki bölgede yerleşik olan Got kabilelerinden sırasıyla Greuthungi ve Tervingi'ye saldırmışlar ve bunların topraklarını terk etmelerine neden olmuşlardı.²⁶ Bu daha önce adı duyulmayan yeni barbar kavimin yarattığı korku ve 376 yılında Tervingi Gotlarının lideri Athanaricus'u pusuya düşürerek yenmesi, zaten Athanaricus'a karşı olan kesimin Alavivus ve Fritigern liderliğinde ayrılarak Greuthungi Gotları ile birlikte Roma sınırına ilerlemesine yol açmıştı.²⁷ Sonuçta, o sırada Doğu sınırındaki önemli kentlerden biri olan Antiochea'da bulunan imparator Valens'e başvurarak gerektiğinde imparatorluğa askerî destek verme karşılığında sığınma talebinde bulunmuşlardı.²⁸ Bu talep, Valens'in

²⁶ Amm. Marc., 31.2; Turhan Kaçar, "Eskiçağ Tarih Yazıcılığında Barbarların Görünüşü: Ammianus Marcellinus'da Hunlar", *XIV. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 83-95.

²⁷ Amm. Marc. 31.3.1-8; Eunapius, *fr.*, 42; 59; Zos., 4. 20. 3-5. Tervingi ve Greuthungi Gotları hk. ayrıntılı bilgi için bkz. Edward Thompson, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, Clarendon Press, Oxford 1966; Wolfram, *a.g.e.*, s. 23-25; Heather, *Goths*; Malcolm Todd, *The Early Germans*, Blackwell Publishing, Malden MA 2004, s. 139-71.

²⁸ Amm. Marc. 31. 4.1-2. Hunların Gotlar üzerinde yarattığı etki hakkında analizler için ayrıca bkz. Otto Maenchen-Helfen, *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture*, University of California Press, Berkeley 1973, s. 18-27; Wolfram, *a.g.e.*, s. 71-72; Peter Heather, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and Barbarians*, Oxford

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

planladığı Doğu seferi için taze kuvvetler sağlayacağı gibi eyaletlerin her yıl gönderdiği asker sayısını azaltarak, hazineye vergi olarak geri döneceğinden olumlu karşılanmış ve Tervingi Gotlarının Tuna'yı geçmelerine izin verilmişti.²⁹ Ancak alınan karar, Roma İmparatorluğu için önemli sonuçların ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

Tervingi Gotlarının Roma topraklarına kabul edilmesine karar verildikten sonra kalabalık mülteci grubunun Roma topraklarına geçişinin organizasyonu *comes rei militaris* Lupicinus ve Maximus isimli komutanlara verilmişti. Ne var ki kısa süre içerisinde Roma görevlilerinin anlaşmayı ihlal edecek tavır ve ihmalleri Gotlar arasında huzursuzluğa yol açmıştı. Ammianus, Got mültecilerin açlığa mahkûm edildiğinden ve köpek eti karşılığında çocukların köle olarak satıldığından, hatta soyluların bile çocuklarını bu şekilde köle olarak verdiklerinden bahsetmektedir.³⁰ Çıkan huzursuzluk üzerine, Gotların 377 baharında Marcianopolis'e ilerletilmesine karar verilmiş, Lupicinus burada Tervinginin liderleri Fritigern ve Alavivus'a suikast girişiminde bulunmuştu. Bu hamle, Got isyanının fitilini ateşlemişti. Hemen hemen aynı esnada, Tervingi, kendileri gibi imparatorluktan sığınma hakkı isteyen fakat bu talepleri kabul edilmediği hâlde Alatheus ve Saprax liderliğinde sınırı geçen Greuthungi ile birleşmişlerdi.³¹ 377 yılında bölgedeki Roma kuvvetleri ile Gotlar arasında yaşanan küçük çaplı çatışmaların Ad Salices Savaşı'nda Roma için bir yenilgiyle sonuçlanması üzerine durumun ciddiyeti anlaşılmiş ve Valens doğu seferini iptal ederek önce başkent Constantinopolis'e ardından 11 Haziran 378'te de Hadrianopolis'e (Edirne) ilerlemişti.³²

Bu arada Batı Roma imparatoru Gratianus da Valens'in Doğu Roma kuvvetlerinin bir kısmının başında Trakya'ya göndermiş olduğu Profuturus

University Press, Londra 2005; Lenski, *Valens*, s. 322-323; Kulikowski, "Constantinus and...", s. 123-131.

²⁹ Amm. Marc. 31. 4. 4.

³⁰ Amm. Marc. 31.4.11; Zos.,4.20.6.

³¹ Amm. Marc. 31.4.12-13. Greuthungi, Tervingi Gotlarının Marcianopolis'e nakledildiği sırada sınır güvenliğinde oluşan boşluktan yararlanmışlardır bkz. Amm. Marc. 31.5.3. Ammianus Marcellinus Tervingi ve Greuthunginin bu birleşmelerinin ardından hepsinden ortak olarak Gotlar olarak bahsetmeye başlamıştır. Ancak Heather, *Goths and Romans*, s. 134'te bu grupların sınırı geçme kararlarında başından itibaren birlikte hareket etmiş olabileceklerinin de mümkün olduğu üzerinde durulmaktadır. Öte yandan Wolfram, *a.g.e.*, s. 23-25'te Roma topraklarına geçişlerinin ardından Tervingi, Vizigot adıyla anılmaya başlanmaktadır.

³² Amm. Marc. 31.7.1. Ayrıca bkz. Kulikowski, "Constantinus and...", s. 132-139.

ve Traianus'a destek olmaları ve isyanın batı eyaletlerine sıçramasını önlemek için Frigeridus ve *comes domesticorum* Richomeres'i göndermişti. Roma ordusu bu konuda başarılı olmakla birlikte, Gotların Hun ve Alanlarla ittifak kurarak daha büyük bir güç hâline gelmelerini engelleyecek tepkiyi verememişti. Trakya Bölgesi'nde ortaya çıkan kaosu boyutu Valens'in, Gratianus ile birlikte hareket etmesini gerektirecek boyuta ulaştırmıştı. Valens savaş konsilini Hadrianopolis'te toplamıştı. Bu sırada öncü birlikleri, Gotların yalnızca 10.000 kişilik bir kuvvetten oluşan küçük bir kısmını görmüş ve Valens bu yanıltıcı istihbaratın etkisiyle, o sırada Ren Bölgesi'ni yağmalayan Alaman gruplarıyla mücadele eden Gratianus ve Batı Roma kuvvetlerinin yardıma gelmesini beklemeden savaşa girme kararı almıştı.³³ Valens'in bu kararı hem kendisi hem Roma İmparatorluğu için bir felakete yol açmıştı. Anlatısını burada sonlandıran Ammianus Marcellinus'a göre Cannae Savaşı'ndan sonra Roma ordusunun aldığı en büyük hezimet olan Hadrianopolis Savaşı, imparator ile birlikte Roma ordusunun üçte ikisinin ölümüyle sonuçlanmıştı.³⁴ Daha büyük bir aşağılanma olarak Valens'in cesedi asla bulunamamıştı.³⁵ Savaşın ardından Trakya ve Balkanları işgal eden Gotlar, böylece imparatorluğun iki yarısı arasındaki bağlantıyı da kesmişlerdi.³⁶ Savaşın yarattığı krizin üstesinden gelinmesi için, hâlihazırda Ren sınırındaki Alaman ve Frank saldırılarıyla meşgul olan Batı Roma imparatoru Gratianus'un daha önce bölgede görev yapmış tecrübeli bir komutan olan Theodosius'u, imparatorluğun doğusunu yönetmek üzere, eş *augustus* olarak ataması ile kısa vadede doğuda istikrar sağlanmıştır. Ancak Hadrianopolis yenilgisiyle birlikte, Roma İmparatorluğu ile Gotlar arasındaki ilişkiler, pek çok açıdan, yeni bir döneme girmiştir.

³³ Amm. Marc. 31.10.1-20.

³⁴ Amm. Marc. 31.13.19. Roma ordusunun kayıpları hk. bkz. Heather, *Goths and Romans*, s. 47. Hadrianopolis Savaşı'na giden süreç ve savaş için ayrıca bkz. Lenski, *Valens*, s. 329-339; Kulikowski, *Rome's Gothic Wars*, s. 123-43.

³⁵ Amm. Marc. Valens'in ölümü ile ilgili iki ayrı versiyon aktarmaktadır. İlkinde imparator savaş meydanında ok ile yaralanarak ölmüştür, bkz. 31.13.12. İkinci versiyonda yaralanan imparator, yakınında bulunanlar ile kaçarak bir eve sığınmış fakat bir Got yağma grubunun bu evi ateşe vermesiyle yanarak ölmüştür, bkz. 31.13.14-16. Hem pagan hem kilise tarihçileri, Valens'in dinî inancı sebebiyle olsa gerek bu ikinci versiyonu aktarmayı tercih etmişlerdir. Orosius, 7.33.15-19; Sozomenus, *HE*, 6.40.3-5; Theodoret, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.) Blomfield Jackson, *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 3, Christian Literature Publishing Co., Buffalo, NY 1892*, 4.36.1-2 (Theodoret, *HE*); Ayrıca bkz. Noel Lenski, "Initium Mali Romano Imperio: Contemporary Reactions to the Battle of Adrianople", *TAPA*, Cilt 127, s. 129-168. 1997: 150-155; Lenski, *Valens*, s. 340.

³⁶ Zos., 4.24.3

2. Bir Hezimetin Ardından: I. Theodosius Dönemi'nde Geç Roma İmparatorluğu ve Gotlar

Hadrianopolis yenilgisinin yarattığı endişe ve korkunun, Roma dünyasını derinden etkilediği anlaşılmaktadır.³⁷ Antiocheia'daki Libanius, yenilgi haberini aldığı anda “göğsünü dövdüğünü ve saçlarını yolduğunu” yazmıştır.³⁸ Doğu ordularının *magister militum* Iulius, Constantinopolis Senatosu'nun da onayıyla daha önce orduya alınan tüm Gotların katledilmesi emrini vermiştir.³⁹ Milano'daki Ambrosius ise, yenilgiyi kıyamet alametlerinden biri olarak nitelemiştir.⁴⁰ İmparatorluğun bu farklı bölgelerinden gelen muhtelif tepkiler, yenilginin yarattığı şoku net bir biçimde ortaya koymaktadır. Gerçekten de özellikle kuzeyli kabilelerle olan ilişkilerin temel karakteristiği olan ezici askerî üstünlüğün, imparatorluğa müttefik ve asker sağlama noktasında kazanç sağlıyorsa diplomasiyle birleştirilmesi prensibi ve en önemlisi de imparatorluğun prestiji büyük zarar görmüştür.

Yenilginin imparatorlukta yarattığı bu büyük krizi çözmek üzere imparator ilan edilen I. Theodosius, 373/374 yılında *dux Moesia* olarak Orta Tuna Bölgesi'nde görevlendirilmiş ve Sarmatlara karşı zafer kazanmış bir isimdi.⁴¹ Kilise tarihçisi Theodoretus'un aktardığına göre, Gratianus, Balkanlar'daki askerî krizi çözmesi için Theodosius'u göreve iade etmiş, hızla bölgeye gelerek barbarlara karşı bir zafer kazanmasının ardından,⁴² 19

³⁷ Émilienne Demougeot, *La Formation de l'Europe et les invasions barbares, Tome 2: De l'avenement de Diocletien (284) a l'occupation germanique de l'Empire romain d'Occident (debut du VIe siecle)*, Aubier, Paris 1979, s. 143-46; Hugh Elton 1996, *Warfare in Roman Europe AD 350-425*, Oxford University Press, Oxford, s. 266-68; Lenski, “Contemporary Reactions”. Krş. Wolfram, *a.g.e.*, s. 127-130; Arther Ferrill, *The Fall of the Roman Empire. The Military Explanation*, Thames and Hudson, New York 1986, s. 64-67; Thomas S. Burns, *Barbarians*, s. 33, 42, 54, 60, 72.

³⁸ Lib., *Or.*, 2.53.

³⁹ Amm. Marc. 31. 16. 8; Zos., 4. 26. 6.

⁴⁰ Ambrosius, *De Excessu Fratris Sui Satyri Libri Duo*, I.30, (İng. çev.) H. de Romestin, E. de Romestin ve H. T. F. Duckworth, *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 10*, Christian Literature Publishing Co., Buffalo, NY 1896, s. 296-352.

⁴¹ Amm. Marc. 29.6.14-16; Zos., 4.16.6.

⁴² Theodosius'un bu seferi tartışmalıdır, bkz. Maenchen-Helfen, *a.g.e.*, s. 30-36; Errington, “The Accession”, s. 439-440.

Ocak 379'da Sirmium'da, imparatorluğun doğusunu yönetmek üzere ortak *augustus* ilan etmişti.⁴³

Yeni imparator Theodosius'un öncelikli görevini yerine getirebilmesi amacıyla Gratianus, Batı Roma İmparatorluğu'nun sorumluluk alanında olan Illyricum eyaletinin yönetimini de Theodosius'a bırakmıştı.⁴⁴ Bu bölge, Hadrianopolis Savaşı'nda üçte ikisi kaybedilen Doğu Roma ordusunun yeniden oluşturulması için gerekli olan insan kaynağı ve maddi geliri sağlama noktasında önemlidir.⁴⁵ Theodosius'un Gotlarla savaşın devam ettiği 380-382 arasında çıkardığı bir dizi kararname, asker ihtiyacının karşılanması konusunda yaşanan zorlukları gözler önüne sermektedir.⁴⁶ Neredeyse tamamı kaybedilen ordunun komuta kademesi, batılı komutanların, sayısı ikiden beşe çıkarılan *magister militum* rütbelerine atamalarının yapılmasıyla yeniden oluşturulmuştu.⁴⁷ Ancak asker ihtiyacının karşılanmasında, Mısır'dan ve sınırlardan çağırılan birlikler yeterli olmayınca, büyük ölçüde Tuna'nın kuzeyindeki barbarlardan faydalanılmıştı.⁴⁸ Tarihçi Zosimus, ortaya çıkan bu durumu "ordunun kademelerinde Romalı-barbar ayrımı kalmadığı" şeklinde tasvir etmektedir. Hatta Tuna'nın ötesindeki barbar kavimlerin ordularından kaçanlar bile orduya alınmıştı.⁴⁹ Sonuçta önemli bir askerî üstünlük elde edilememiş ve İmparator 382 yılında Gotlarla bir anlaşma yapmak zorunda kalmıştı.

Dönemi ele alan temel kaynaklardan Zosimus ve Iordanes'in aktardığı bilgilerin karmaşıklığı dolayısıyla 379 yılından 382'de Gotlarla yapılan barış antlaşmasına kadar geçen sürenin yeniden kurgulanması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Yine de 379'da Theodosius'un Got asıllı

⁴³ Theodoret, *HE*, 5.5-6; Themistius, *Themistii Orationes quae supersunt*, ed. Glanville ve A. F. Norman, Teubner, Leipzig 1965-1974, 15.284.23 (198a) (*Them. Or.*); Errington, "The Accession", s. 438-453. Ayrıca bkz. Matthews, *a.g.e.*, s. 94-96; 107-108.

⁴⁴ Errington, "Theodosius and the Goths", s. 1, 22-27.

⁴⁵ Penny MacGeorge, *Late Roman Warlords*, Oxford University Press, New York 2002, s. 32-39, 64. Heather, *Goths and Romans*, s. 202; Eyaletin savaş sonrası durumu hakkında ayrıca bkz. Errington, "Theodosius and the Goths", s. 22-27.

⁴⁶ *CTh.*, 7. 13. 8 (29 Ocak 380); 7. 13. 9 (26 Nisan 380); 7. 13. 10 (5 Eylül 381), 11 (15 Mayıs 382); 7. 18. 3 (29 Nisan 380); 7. 18. 5 (16 Ocak 381); 7. 22. 9 (14 Mayıs 380), 7. 22. 10 (8 Temmuz 380); 7. 22. 11 (8 Eylül 380).

⁴⁷ *Zos.*, 4.27.2'de sayının "beşten fazla" olduğu belirtilir. Theodosius'tan sonraki dönemde de Doğu Roma İmparatorluğu'nun ikisi imparatorluk başkenti yakınında, üçü eyaletlerde (Trakya, Illyricum ve Doğu) olmak üzere beş *magister militum* rütbesinde komutanı olmaya devam etmiştir.

⁴⁸ Mısır'dan sevk edilen birlikler hk. bkz. *Zos.*, 4. 30.1-2; *Or.*, 24.28.

⁴⁹ *Zos.*, 4.30.1

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

magister militum Modares'in komutasındaki ordunun, Hadrianopolis'teki zaferlerinin ardından tahkim edilmiş Roma kentlerini ele geçirmeyi başaramayıp dağılan Got gruplarına karşı bir zafer kazandığı bilinmektedir.⁵⁰ Bu arada bir başka grup da Constantinopolis önlerine kadar gelmiş ancak doğudan gönderilen Arap kökenli okçular tarafından durdurulmuşlardır.⁵¹ 380 yılında biri Fritigern liderliğinde Makedonya ve Teselya'ya diğeri Alatheus ve Saprax liderliğinde Pannonia'ya ilerleyen iki ayrı Got grubu dikkat çekmektedir. Alatheus ve Saprax liderliğindeki çok sayıda Alan ve Hun savaşçısını da içeren grup Gratianus'un güçleri tarafından durdurulmuş ve bir antlaşma ile Pannonia bölgesine yerleştirilmişlerdir.⁵² Bu esnada Theodosius'un kuvvetlerinin şansının yaver gitmediği görülmektedir. 381 kışında Theodosius'un kuvvetleri Gotlara karşı bir yenilgi almıştır. Yenilginin ardından Gratianus'un barbar asıllı generalleri Bauto ve Arbogast, Gotların Makedonia ve Teselya Bölgesi'nden çıkarılıp Trakya'ya geri dönmelerini sağlayacak sefere çıkmışlardır.⁵³

Theodosius muhtemelen alınan yenilgi ve genel olarak bir ilerleme kaydedilememiş olunması nedeniyle diplomasiye yönelmiş görünmektedir. Bu arada bir iç hesaplaşmanın sonucunda, Got lideri Athanaricus'un 11 Ocak 381'de Constantinopolis sarayına sığınması da bu noktada avantaj sağlamıştır.⁵⁴ Hadrianopolis Savaşı'nın hemen ardından Doğu orduları *magister militum* Iulius'un Constantinopolis Senatosu'nun izniyle daha önce Roma ordusuna alınmış tüm Got askerlerini katletmiş olduğu düşünüldüğünde bu ziyaretin kentte meydana getirmiş olabileceği etki oldukça çarpıcıdır. Muhtemelen bu sebeple, imparatorluk yönetiminin sözcülüğünü üstlenen ünlü hatip ve senatör Themistius, imparatorun tahta çıkış yıl dönümünde Senato'da yapmış olduğu konuşmasında onun askerî özelliklerine değil de erdemlerine odaklanmış ve "Theodosius'un cömertliği

⁵⁰ Zos., 4.25. Ayrıca bkz. Heather, *Goths and Romans*, s. 150; Errington, "Theodosius and the Goths", s. 17-18.

⁵¹ Amm. Marc., 31. 16. 5-6; Zos., 4. 22. 1-3.

⁵² Zos., 4.34.2-5; Iord., *Get.*, 142'de bahsedilen bu antlaşmanın tarihine ilişkin kayıtlar net değildir. Heather, *Goths and Romans*, s. 155, 334-344; Errington, "Theodosius and the Goths", s. 18; Ayrıca bkz. Wolfram, *a.g.e.*, s. 132, dn. 92, 250; Hrvoje Gracanin, "The Huns and South Pannonia", *Byzantinoslavica*, Cilt 64, 2006, s. 34-36.

⁵³ Zos., 4.31.3-5; 4.33.1-2.

⁵⁴ Theodosius, Constantinopolis'e 24 Kasım 380'de gelmiştir. Zos., 4. 34. 3-4; Them., *Or.*, 15. 190d; Heather, *Goths and Romans*, s. 154.

sayesinde düşmanın dize geleceğini” belirtmiştir.⁵⁵ Athanaricus’un da hazır bulunduğu toplantı, imparatorluğun dış politikasında yaşanan sapmayı bütün netliğiyle gözler önüne sermektedir. Diğer taraftan kuşkusuz Athanaricus gibi bir liderin Constantinopolis’e sığınması diğerlerine de örnek olabilecek bir olaydır. Zira Roma topraklarına sığınma talepleri kabul edilen ve Hadrianopolis’te Gotlara liderlik eden diğerleri, savaş ile istediklerini elde edememişlerdi. Themistius’un konuşmasından iki hafta sonra ölen Athanaricus için Constantinopolis’te düzenlenen ihtişamlı cenaze töreni de Theodosius’un Got krizini diplomatik bir yaklaşımla çözümlemeyi tercih ettiğini göstermektedir.⁵⁶ Zosimus’a göre cenaze töreninin ihtişamını ve imparatorluğun zenginliğini gören Athanaricus’un takipçileri Roma hizmetine girmişlerdi.⁵⁷

Roma İmparatorluğu’nun askerî çözüm yerine diplomatik yaklaşımı tercih etmesinin sebebi, Theodosius’un Gotlara karşı ezici bir zafer kazanamamış olmasıydı. Gotlar ile mücadelenin önemli bir kısmını Batı Roma imparatoru Gratianus ve komutanları gerçekleştirmişti ancak onun da Bauto ve Arbogast komutasındaki kuvvetleri, Eylül 382’ye kadar Gotların Illyricum’dan Trakya’ya sürülmesi işini tamamlamışlardı. Neticede Roma İmparatorluğu, 3 Ekim 382’de Gotlarla şartları ve sonuçları çok tartışılan antlaşmayı yaptı.⁵⁸ Anlaşmanın müzakerelerini Roma İmparatorluğu adına Saturninus ve Richomeres yürütmüştü. Got tarafında ise muhtemelen birden fazla lider söz konusuydu ve müzakereyi onlar adına yürüten isimlere ilişkin bir bilgi günümüze ulaşmamıştır. Tüm şartları kesin olarak bilinmese de anlaşmaya göre, Tervingi ve Greuthungi Gotları toplumsal ve askerî yapılarını da korudukları hâlde; imparatorluğa gerekli olduğu takdirde askerî

⁵⁵ Them., *Or.*, 15. 190c-192d. Ayrıca bkz. Wolfram, *a.g.e.*, s. 73; Peter Heather ve David Moncur, *Politics, Philosophy and Empire in the Fourth Century: Select Orations of Themistius*, Liverpool University Press, Liverpool 2001, s. 235.

⁵⁶ Athanaricus’un ölümü hk. bkz. Zos., 4. 34. 4; Orosius, 7. 34. 6-7; Iord., *Get.*, 28; Marcellinus Comes, *Chronica*, (İng. çev.) Brian Croke, *The Chronicle of Marcellinus*, Australian Association for Byzantine Studies, Sydney 1995, s.a. 380/381 (Marc. Com.) Ayrıca bkz. Heather, *Goths and Romans*, s. 154; Errington, “Theodosius and the Goths”, s. 8-15. Pek çok araştırmacı, törenin diplomatik amacını vurgulamaktadır, bkz. Jones, *a.g.e.*, s. 156-157; Matthews, *a.g.e.*, s. 92; Wolfram, *a.g.e.*, s. 74; Heather, *Goths and Romans*, s. 157-192.

⁵⁷ Zos., 4. 34. 5.

⁵⁸ Them., *Or.*, 16. Zos., 4. 34. 5; Orosius, 7. 34. 7; Iordanes, *Getica*. 28; Marc. Com., s.a. 381/382, antlaşmanın Athanaricus ile yapıldığı yanlış bilgisini vermektedirler. Matthews, *a.g.e.*, s. 92-93 antlaşmanın Fritigern ile yapılmış olabileceğini belirtmektedir. Fakat 380’den sonra Fritigern’in adına kaynaklarda rastlanmamaktadır. Muhtemelen birden fazla Got lideri bulunuyordu. Konu hk. bkz. Wolfram, *a.g.e.*, s. 133-134; Heather, *Goths and Romans*, s. 157-165.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

destek sağlama şartıyla, Tuna'nın güney kıyılarına, Roma'nın Trakya ve Dacia *Ripensis* eyaletlerine yerleştirilecekti. Ayrıca askerî destekleri karşılığında imparatorluktan yıllık ödemeler alacaklardı.⁵⁹ Bu noktada anlaşma, Constantinus'un 332'de Gotlarla yaptığı antlaşmaya benzemekle birlikte, hem Constantinus'un sağladığı askerî üstünlüğün sağlanamaması hem de kendi şeflerinin liderliğinde, geleneksel yapılarını koruyarak imparatorluk içerisine yerleştirilmiş olmaları bakımından dış politikada yeni bir dönemi temsil ediyordu. Ayrıca Themistius, Pacatus ve Synesius'un yapılan anlaşmayı *deditio* olarak anmalarına rağmen Gotların imparatorluk içerisindeki statüleri, önceden olduğu gibi kesin sınırlarla belirlenmemişti.⁶⁰ Dolayısıyla Gotların, yenilen ve teslim olan düşmanların, imparatorluğun farklı bölgelerine dağıtılması şeklinde uygulanan *dediticii* statüsünde mi yoksa eşitler arasında yapılmış bir antlaşma (*foedus*) sonucu bağımsız müttefiklik statüsüne karşılık gelen *foederati* olarak mı imparatorluk topraklarına yerleştirildiği noktasında tarihçiler arasında bir uzlaşma sağlanabilmiş değildir.⁶¹ Roma Cumhuriyet Dönemi'nde *deditio* yenilen devlet ya da toplumun parçalanması ve Roma'ya dâhil edilmesini, nüfusunun ise köleleştirilmesini ifade etmekteydi. Böylesi durumlar daha sonra düşmanın resmen silah bırakarak Roma değerlerine güvenmesini sembolize eden *deditio in fidem* şeklinde anılmaya başlanmıştı. Ancak her zaman teslim olanların Roma tarafından bağışlandıkları algısı hâkimdi. Toplumsal statüleri tam olarak bilinmemekle birlikte, vatandaşlıkla kölelik arasında bir sınırdaki bulunduğu düşünülen *dediticiinin*, topluluk hâlinde aynı bölgeye değil, imparatorluğun farklı yerlerine yerleştirilerek Roma toplumuna uyumları ve asimilasyonları sağlanmaktaydı. İmparatorluk Dönemi'nde *deditio*, yenilen barbar grupların imparatorluk topraklarına, yine dağıntık gruplar şeklinde yerleştirilmesi metodunu ifade etmeye devam etmişti.⁶² *Foederati* ise Roma

⁵⁹ Jones, *a.g.e.*, s. 157. Tartışmalar için bkz. Wolfram, *a.g.e.*, s. 429.

⁶⁰ Them., *Or.*, 16. 209 a-b; Synesius, *De Regno*, (İng. çev.) Augustine Fitzgerald, *The Essays and Hymns of Synesius of Cyrene: Including the Address to the Emperor and the Political Speeches*, Oxford University Press, London 1930, 21.50.12; Pacatus, *Panegyricii Latini*, (İng. çev. C. E. V. Nixon ve Barbara S. Rodgers, *In Praise of Later Roman Emperors: The Panegyrici Latini*, Berkeley 1994, 2. 22. 3 (*Pan. Lat.*))

⁶¹ Jones, *a.g.e.*, s. 157, Gotların *foederati* statüsünde imparatorluk topraklarına yerleştirildiğini savunurken; F. M. Ausbüttel, "Die Deditio der Westgoten von 382 und ihre historische Bedeutung", *Athenaeum*, Cilt 66, 1988, s. 604-613; Heather, *Goths and Romans*, s. 107-15, 158-159; Errington, "Theodosius and the Goths", s. 20-22 *deditio* statüsü verildiğini savunmaktadır.

⁶² Werner Dahlheim, *Deditio und Societas: Untersuchungen zur Entwicklung der römischen Aussenpolitik in der Blütezeit der Republik*, Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1965. Wolfgang Flurl, *Deditio in Fidem: Untersuchungen zu Livius und Polybios*, Dissertationsdruck Blasadsch, Münih 1969.

İmparatorluğu ile özel bir antlaşma ile, müttefik hâline gelen devlet ya da grupları ifade etmekteydi. Bunlar, Roma'nın müttefikleri olarak yıllık ödemeler ve toprak karşılığında Roma ordusuna askerî destek sağlamakla yükümlüydü.⁶³ Bu bağlamda, Gotlarla ilişkiler noktasında kesin olan, Roma İmparatorluğu'nun kuzey komşularına karşı yürüttüğü dış politikada kendisine avantaj sağlayan askerî üstünlüğü yitirmiş ve kendi topraklarında silahlı ve yabancı bir topluluğun bulunmasına izin vermekle büyük bir risk almış olduğudur. Sonuç olarak, Gotlar, Doğu ve Batı Roma imparatorluklarının ilişkilerinde sık sık üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmışlar ve Roma İmparatorluğu, askerî olarak zayıfladıkça aynı tavizlerin başka kabile veya toplumlara da verilmesi noktasında emsal oluşturmuşlardır.

3. *Modus Vivendi*?: I. Theodosius'un Got Politikası

Gotların 382 anlaşmasıyla elde ettikleri yeni konum ve durumları, Constantinopolis'te, çok sık kullanılan bir propaganda unsuru olarak, imparatorluğun zaferi olarak duyurulmuştu. Elbette barbarları, Romalılardan aşağı bir statüde gören imparatorluk başkentlerinde yerleşik senatör ve seçkinlerden oluşan sınıfın anlaşmadan tatmin olmayacakları açıktı. Themistius 383'te Constantinopolis Senatosu'nda muhtemelen bu muhalif kesimin soru ve endişelerine de cevap olacak bir konuşma daha yapmıştı. Themistius'a göre, antlaşmanın önemli faydaları vardı. Savaş sebebiyle yerleşik nüfusun, dolayısıyla tarımsal üretim oranının ciddi oranda düştüğü bölgeye Gotların yerleştirilmesi imparatorluğun yararınaydı: "Hangisi daha iyidir? Trakya'yı cesetlerle doldurmak mı, çiftçilerle mi? Mezarlarla mı, insanlarla mı? Issızlıkta seyahat etmek mi, ekilmiş topraklarda mı? Oradan dönenlerden, onların (Gotların) kılıç ve zırhlarını eritip çapa ve orağa dönüştürdüklerini, önceden Ares'e tapanların şimdi Demeter ve Dionysios'a taptıklarını işittim".⁶⁴ Gotlar, ayrıca orduya asker de sağlayacaklardı.⁶⁵ Themistius'un konuşması, imparatorun ve yakın çevresinin yakın bir gelecekte Gotların Roma toplumuna uyum sağlayacağı beklentisine de işaret etmekteydi: "Her ne kadar işledikleri suçların anıları henüz tazeyse de yakın bir gelecekte onları dinî törenlerimizde, ziyafetlerimizde, orduda hizmet ederken ve vergi öderken göreceğiz".⁶⁶

⁶³ Jones, *a.g.e.*, s. 611-613.

⁶⁴ Them., *Or.*, 16. 211 a-b.

⁶⁵ *Notitia Dignitatum Orientis*, ed. Otto Seeck, Weidmann, Berlin 1876, 14; 16, Visi ve Tervingi adındaki yardımcı birlikleri (*auxilia*) listelemektedir.

⁶⁶ Them., *Or.*, 16. 302, 11-26.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

Themistius'un ifade ettiği şekilde Theodosius, Romalılar ve Gotlar için bir *modus vivendi* öngörüyordu. Diğer taraftan, imparatorluk topraklarında Romalılar ve Gotlar arasında problemler yaşanmaktaydı. Constantinopolis'te bir Got askeri linç edilmiş ve cesedi denize atılmıştı. Hatta Theodosius, bu sebeple Constantinopolis halkını, kentte dağıtılan bir *annonayı* iptal ederek cezalandırmıştı.⁶⁷ Trakya'da kentteki askerî birliğin komutanı Gerontius'a karşı davranışları sebebiyle, Tomi kenti yakınlarına yerleştirilen Gotlardan kiliseye sığınanlar hariç, hepsi öldürülmüştü. Gerontius, kendisine verilen idam cezasından ancak Gotlara daha önce imparatorluk tarafından verilen hediyeleri başkente göndermek ve saraydaki hadımlara rüşvet vermek suretiyle kurtulabilmişti.⁶⁸ Ayrıca Gotlar, dindar bir Ortodoks olarak 381'de toplanan Constantinopolis Konsili'nin kararlarında da görüldüğü gibi Ortodoksluğu imparatorlukta yerleşik hâle getirmeye çalışan Theodosius'un aksine Ariusçu ya da Ariusçuluğa temayüldü. Batı sarayında Ariusçu Gotların, imparator II. Valentinianus ve annesi Iustina'nın şahsında destekçi bulmaları, Milano piskoposu Ambrosius ile aralarının açılmasına ve kentte huzursuzluklara yol açmıştı.⁶⁹

Yine de Gotlar, Roma İmparatorluğu'nda yaşanan iki iç savaşta Theodosius'a faydalı olduklarını kanıtlamışlardı. İç savaşların ilki, Batı Roma İmparatoru Gratianus'un, orduda sayıları oldukça artmış olan barbar askerlere özellikle de muhafız birliklerindeki Alan kökenli askerlere duyduğu güvenin Romalı askerleri rahatsız etmesi ve 383 yılında, İspanyol *comes Britanniarum* Magnus Maximus'u *augustus* ilan etmeleriyle başlamıştı.⁷⁰ Aslında Maximus'un komutasında bulunan birlikler de ağırlıklı olarak barbar kökenli askerlerden oluşuyordu, ancak Gratianus ve kardeşi II. Valentinianus'un genç olmalarının yönetimde yarattığı zafiyet, imparatorların ordularındaki barbar kökenli askerler üzerinden yapılan bu tür bir propagandaya fırsat veriyordu.⁷¹ 25 Ağustos 383'te yapılan savaşta Gratianus'un öldürülmesinin ardından Maximus, 387'ye kadar Alplerin kuzeyindeki *Britannia* ve *Gallia*

⁶⁷ Lib., *Or.*, 19. 22; 20.14.

⁶⁸ Zos., 4.40.

⁶⁹ Ambrosius, *Epistulae*, 20.9. (İng. çev.) H. de Romestin, E. de Romestin ve H.T.F. Duckworth, *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 10, Christian Literature Publishing Co., Buffalo, NY, 1896, s. 409-473 (Ambrosius, Ep.)*. Constantinopolis Konsili ve kararları için bkz. Kaçar, *Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009, s. 120-123; Gotlar ve Ariusçuluk için bkz. Pilevneli-Çubuk, a.g.m., 39-47.*

⁷⁰ Zos., 4. 35. 2; Aurelius Victor, 47.6; Matthews, *a.g.e.*, s. 95-96.

⁷¹ Maximus'un ordularındaki barbar kökenli askerler için bkz. Ambrosius, *Ep.*, 24.7-8 Hatta Maximus'a sadık komutanlardan olan ve Gratianus'un Lyon'da yakalanıp öldürülmesini sağlayan Andragathius da barbar kökenliydi. Bkz. Zosimus, 4. 35. 6.

eyaletlerinin yönetimini ele geçirdi.⁷² Bu arada II. Valentinianus ve Theodosius ile anlaşarak meşruiyetini sağlamak üzere görüşmelere başladı. Theodosius'un Batı Roma'da yaşanan iç savaşa başlarda müdahale etmemesi onun Maximus'u ortak *augustus* olarak kabul ettiği şeklinde yorumlanmaktadır.⁷³ Ancak, Doğu Roma İmparatorluğu'nun kuzey sınırını korumak üzere yapılmış ve henüz sağlam bir zemine oturmamış antlaşmanın hemen ardından batıya hareket etmesi mümkün olmadığı gibi, doğuda da Sasanilerle açık bir çatışmaya dönmese de iki devlet arasında Armenia üzerine var olan çekişme devam ediyordu.⁷⁴ Dolayısıyla, Theodosius'un ihtiyatlı davranmayı tercih etmiş olması da muhtemeldir. Nitekim 386'da Makedonya Bölgesi'nde bir Got grubunun isyan ettiği ve Tuna'nın kuzeyindeki bir başka Got grubunun da imparatorluk topraklarına giriş için izin istediği bilinmektedir. Muhtemelen 382 antlaşmasına taraf olmayan Greuthungi kabilelerinden biri olan bu grup, *magister peditum per Thracias* Petronius Probus tarafından tuzağa düşürülmüş ve sağ kalanlar Phrygia Bölgesi'ne yerleştirilmişlerdi.⁷⁵

Zosimus, Theodosius'un ancak savaşın 387'de Kuzey İtalya'ya taşınmasıyla birlikte, II. Valentinianus ve ailesinin Constantinopolis'e yakın konumdaki Thessalonike'ye (Selanik) kaçması ve kendisine imparatorun annesi Iustina tarafından, kızı Galla ile evlenmesi teklif edildiğinde yardım etmeyi kabul ettiğini aktarmaktadır.⁷⁶ Elbette bu, Valentinianus Hanedanı'na sağlayacağı akrabalık bağı ile Theodosius'un ve iki oğlunun konumunu güçlendirecek bir teklifti. Ancak daha da önemlisi, Sasani İmparatorluğu ile bilhassa Armenia Bölgesi üzerine yoğunlaşan çatışmalar, yakın zamanda Armenia'nın beşte birini Roma'ya bırakan bir anlaşma ile sona ermişti.⁷⁷ İmparatorluğun sınırlarını güvence altına alan Theodosius, büyük oğlu

⁷² Gratianus'un öldürülmesi hk. bkz. Zos., 4. 35; Socrates, *HE*, 5.11; Aurelius Victor, 48.6; Marc. Com., s.a. 382-383.

⁷³ Mitchell, *a.g.e.*, s. 131-132.

⁷⁴ Roger C. Blockley, *East Roman Foreign Policy: Formation and Conduct from Diocletian to Anastasius*, Francis Cairn, Leeds 1992, s. 42-45.

⁷⁵ Zos., 4. 45. 3-4; 4. 38-40; Heather, *Goths and Romans*, s. 183. Wolfram, *a.g.e.*, s. 134-135.

⁷⁶ Zos., 4.44. Aslında Zosimus, Theodosius'un müdahalesindeki gecikmeyi imparatorun korkaklığına bağlıyordu, bkz. 4. 44. 1. Dolayısıyla, I. Valentinianus'un kızı Galla ile evlenmesi teklif edildiğinde Maximus'a karşı savaşmayı kabul ettiğini, bu noktayı vurgulamak için belirtmiş olabilir.

⁷⁷ Procopius, *De Bellis*, (İng. çev.) Henry B. Dewing, *History of the Wars*, vol. I-V, William Heinemann Ltd, Cambridge; MA 1914-1928, 2.24.11; Procopius, *De Aedificiis*, (İng. çev.) Henry B. Dewing ve Glanville Downey, *On Buildings*, Harvard University Press, Cambridge; MA 1940, 3.1.1-15.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

Arcadius'u Constantinopolis'te *augustus* ünvanıyla bırakarak batıya yönelmiş, Aquileia'da Maximus'u yenerek iç savaş sona erdirmiş ve 388'den itibaren Trier'deki imparatorluk sarayına yerleşen II. Valentinianus'u eski konumuna iade etmiştir.⁷⁸ Ancak Theodosius, II. Valentinianus'un *magister militum* olarak görevlendirdiği Frank asıllı Arbogastes vasıtasıyla bir anlamda kontrolü elinde tutmaktaydı. Bu arada kendisi de 391'e kadar kaldığı Milano'da, Batı Roma İmparatorluğu'nda düzen ve istikrarın sağlanmasına yönelik adımlar atmaktaydı.

Öncelikli işlerden bir tanesi, Roma'daki senato aristokrasisinin desteğinin kazanılmasıydı.⁷⁹ 389'da yaptığı Roma ziyareti de bu amacı taşıyordu. Hatip, Pacatus'un Roma Senatosu'nda, kısa süre önce Maximus'u destekleyen senatörlerin huzurunda Theodosius onuruna yaptığı konuşma, imparatorun hem Maximus'a karşı aldığı zaferi hem de Gotların Roma'ya bağlılıklarının sağlanması konusundaki başarısını kutluyordu.⁸⁰ Elbette ikinci husus, bilhassa Maximus'un propagandasını Gratianus'un ordusunda olduğu gibi Theodosius'un da ordusunda yer alan barbar askerler üzerine kurmuş olduğu düşünüldüğünde, imparatorun batıda da en çok eleştirildiği konulardan biri olmalıydı.⁸¹

Diğer taraftan imparatorun öngördüğü *modus vivendi* politikasını devam ettirmenin güçlüğüne ortaya koyan bazı gelişmeler de meydana gelmekteydi. 390 yılında muhtemelen imparator batıya hareket etmeden önce Makedonya'da başlayan Got isyanıyla bağlantılı bir biçimde Selanik'te bulunan Got kökenli *magister militum* Bothericus linç edilmişti. İmparator bunun üzerine, ceza olarak kent halkının katledilmesi emrini vermişti. Kısa süre sonra kararından vazgeçse de binlerce Romalı öldürülmüştü.⁸² Theodosius'un 382 barışını koruma isteği ile verdiği anlaşılan bu karar üzerine Ambrosius, imparatoru komünyonundan menetmiş ve tövbeye

⁷⁸ Zos., 4. 46; Socrates, *HE*, 4. 14. 1.

⁷⁹ Matthews, *a.g.e.*, s. 228-229. Theodosius, Maximus isyanına destek verenleri de bağışlamıştır. Socrates, *HE*, 4. 14'te, bu ziyarette Honorius'un da Theodosius ile birlikte olduğu belirtilmektedir. Bu durum, Batı Roma İmparatorluğu'nda I. Valentinianus'un ılımlı yönetimi döneminde önemli görevleri ellerinde bulunduran pek çoğu pagan senatör ve aristokratlarla kurulacak bağlantılar yoluyla Theodosius'un hanedanının geleceğini güvence altına almak istediğini akla getirmektedir.

⁸⁰ *Pan. Lat.* 2.32.3-4.

⁸¹ Theodosius'un ordusundaki Got yardımcı birlikler: Zos., 4. 34. 5; Heather, *Goths and Romans*, s. 184.

⁸² Ambrosius, *Ep.*, 51; Sozomenus, *HE*, 7.25; Theodoret, *HE*, 5.17.

zorlamıştı.⁸³ İmparatorun karşı karşıya kaldığı bu zor durum, yaklaşık iki ay sonra Şubat 391'de pagan ritüelleri ve törenleri yasaklayan, tapınakları kapatan kararnameye sebep olmuştu.⁸⁴ Oysa bu kararın, batının kontrolünde ve istikrarında önemli bir unsur olan Roma aristokrasisi ile ılımlı başlayan ilişkilerinde önemli bir darbeye yol açması beklenebilecek bir sonuçtu. Nitekim kendisi Constantinopolis'e döndükten kısa süre sonra batıda yaşanan yeni bir gasp hareketi, buradaki aristokrasi desteğinin hayati olduğunu yeniden gözler önüne serecekti.

Theodosius'un atadığı *magister militum* Arbogastes'in kontrolünde bulunan Batı Roma İmparatoru II. Valentinianus'un Arbogastes'i görevden almak istemesi, kendisinin hayatına mal olmuş; Mayıs 392'de imparator Vindobona'da (Viyana) intihar etmiş ya da Arbogastes tarafından öldürülmüştü.⁸⁵ Bunun üzerine, Arbogastes eğitilmiş bir Hristiyan aristokrat olan Eugenius'u imparator ilan etmişti. Başlangıçta, Theodosius'un desteğini almak için girişimlerde bulunulsa da başarılı olunamamıştı. Eugenius nihayet, Gratianus döneminde kaldırılan ve daha önce iki kez Senato'ya iadesini reddettiği Zafer Altarı'nın iadesini kabul ederek, Roma'daki zengin senato aristokrasisinin desteğini güvence altına almıştı.⁸⁶ Bu arada, Theodosius, Ocak 393'te küçük oğlu Honorius'u *augustus* ilan ederek bir anlamda batıya yönelik bir harekâtın da mesajını vermişti. Dolayısıyla, imparatorun yeniden Got birliklere ihtiyacı olacak ve 382 antlaşmasının yanı sıra Gotların sadakati de bir kez daha bir iç savaşta test edilecekti.

Theodosius'un yaklaşık 20.000 Got içerdiği ifade edilen ordusu ile Eugenius'un ağırlıklı olarak Franklardan oluşturulan ordusu 394 yılında Frigidus Nehri kıyısında karşılaştı.⁸⁷ Theodosius'un ordusu Hristiyanlığın sembolü *labarum*ın koruması altındayken Eugenius'un ordusu pagan tanrılar Iuppiter ve Hercules'in koruması altındaydı. Bu sebeple, Theodosius'un Eugenius'u ortadan kaldırıp batıyı yeniden kontrol altına almasını sağlayan zaferi, Hristiyan inancının pagan dinlerine olan üstünlüğünü ortaya koyan bir

⁸³ Ambrosius, *Ep.*, 51; Sozomenus, *HE*, 7.25.7.

⁸⁴ *CTh.*, 16.10.10 (24 Şubat 391). Mısır'daki Serapeum Tapınağı'nın yıkılışı muhtemelen bu yasanın ardından gerçekleşmiştir, bkz. Matthews, *a.g.e.*, s. 236-237. Ancak bu durum, yasanın tüm Roma topraklarında geniş kabul gördüğüne işaret etmemektedir.

⁸⁵ Socrates, *HE*, 5.25; Sozomenus, *HE*, 7.22; Zos., 4. 54. 3.

⁸⁶ Ambrosius, *Ep.*, 57. 6; Bkz. Matthews, *a.g.e.*, s. 240-241.

⁸⁷ Sozomenus, *HE*, 7.22; Theodoret, *HE*, 11.33; Orosius, 7.35.19, Theodosius'un *auxilia* birliklerinin Gotlardan, Eugenius'un *auxilia* birliklerinin ise Franklardan oluşturulduğunu belirtmektedir.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

propaganda aracı olarak değerlendirilmektedir.⁸⁸ Öte yandan, neredeyse bütün çağdaş yazarlar, savaşın ilk gününün barbar kuvvetleri arasında olduğu konusunda hemfikirdir. Paulus Orosius, yaklaşık 10.000 Got'un öldüğü savaşı, bu anlamda iki yönlü bir zafer olarak nitelendirmektedir. Nihayetinde imparator, hem gaspçıdan hem de barbar Gotlardan kurtulmuştur.⁸⁹ Zosimus da Theodosius'un Gainas komutasındaki Gotları özellikle ön safa yerleştirdiğini belirtmektedir.⁹⁰ Theodosius'un gerçek amacı ne olursa olsun, kayıplarının ve hizmetlerinin yeterince karşılanmadığını düşünen Gotlar ile Roma İmparatorluğu arasındaki artan gerilim, 395 yılında babalarının ölmesiyle yönetimi üstlenen Arcadius ve Honorius'un dönemine damgasını vuracaktır. Gotlar, Alaric liderliğinde önce Doğu ardından Batı Roma'nın hizmetine girmişler ve imparatorluğun iki yarısı arasındaki anlaşmazlıklarda ön plana çıktıkları gibi, taleplerinin karşılanması için Batı Roma imparatoru Honorius'u baskı altında tutmuşlardır. Nihayet Roma'yı üç kez kuşatıp 410'da üç gün boyunca yağmalamışlar ve Honorius ile anlaşamadıklarında ise Priscus Attalus'un şahsında isteklerini karşılayacak alternatif bir imparator yaratmaktan çekinmemişlerdir. Bu durum hiç şüphesiz, hâlihazırda kırılğan durumda olan merkezî otoritenin iyiden iyiye zedelenmesine yol açmış, hem doğu hem batı yönetimleri açısından Theodosius'un *modus vivendi* politikasının devam ettirilmesini de imkânsız hâle getirmiştir.

Sonuç

Hadrianopolis Savaşı ve imparatorluğun bilhassa doğusunda ortaya çıkardığı etki, kısmi bir hanedan değişikliğine sebep olmuş, Gratianus tarafından eş *augustus* ilan edilen Theodosius Balkanlarda ortaya çıkan Got krizini, diplomasi yoluyla geçici olarak çözebilmiştir. Doğu Roma ordusunun üçte ikisinin Hadrianopolis'te kaybedilmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda Theodosius'un orduyu ihya etmek için kuzeydeki barbar kabilelerden faydalanma yoluna gitmesi ve diplomasiyi ön planda tutması elbette şaşırtıcı değildir. Öte yandan 382 yılında Gotlar ile yaptığı anlaşma imparatorluğun diplomasi tercih edildiğinde dahi salt askerî üstünlüğün sağlanmasından sonra başvurduğu iskân politikasında önemli bir gedik

⁸⁸ Augustinus, *De Civitate Dei*, (İng. çev.) George E. McCracken, *Augustine: City of God*, Volume I-III, Harvard University Press, Cambridge; MA 1957, 5.26; Theodoret, *HE*, 5.24.4. Eugenius'un ordusu bölgede etkili bora rüzgârı sebebiyle dağılmış ve bu durum Theodosius'un zaferini tanrısal müdahale ile elde ettiği yorumunu beraberinde getirmiştir.

⁸⁹ Orosius, 7.35.19-20.

⁹⁰ Zos., 4. 58. Krş. Socrates, *HE*, 5.25.

açmıştır. Üstelik Gotların kendi liderlerinin emrinde ve silahlı bir grup olarak Balkanlardaki imparatorluk eyaletlerine yerleştirilmiş olmaları bu durumu daha riskli hâle getirmiştir.

Theodosius'un saltanat döneminin genellikle dinî alanda aldığı kararların gölgesinde değerlendirilmesi, imparatorun Got kriziyle baş etme yönteminin dış politikada yeni bir dönemi başlatmış olduğunun gözden kaçırılmasına sebebiyet vermektedir. Theodosius'un bir *modus vivendi* arayışı olarak nitelenebilecek politikasının söylev metinlerinde ele alınan konu ve üsluba da yansıdığı şekliyle imparatorluğun bilhassa elit tabakasını oluşturan kesimlerinde şüpheyle karşılandığı aşikârdır. Bu şüphenin tamamen yersiz olmadığı Costantinopolis, Roma, Ravenna, Tomi ve Thessalonike gibi çeşitli kentlerde ortaya çıkan muhtelif olaylar ile kendisini göstermiş, hatta imparator, politikasının devamı için, sert önlemler almak zorunda kalmıştır. Sonuçta imparatorluğun batısında ortaya çıkan iki gasp girişiminde Got askerî gücünden faydalanılmışsa da bu gasp girişimleri sırasında rakip kuvvetlerin propagandasında Theodosius'un Got politikasının önemli bir yer tuttuğu da anlaşılmaktadır. Neticede Gotlar, imparatorluğun iktidar mücadelelerinin kendilerine sağlayabileceği avantajı kavramıştır. Batı Roma İmparatorluğu'nun bilhassa 400-410 yılları arasında tecrübe ettiği kaotik ortam, Theodosius'un *modus vivendi* politikası, hem ordu içinde yüksek rütbelere atanan Got asıllı generallerin hamleleri hem de Alaric ve Gotlarının Balkanlar ve Batı Roma topraklarındaki hareket alanlarının genişlemesiyle doğrudan ilgili görünmektedir. Sonuç olarak Gotlar, daha önce imparator adaylarını destekleme yöntemine başvurmuşlarsa da Honorius-Priscus Attalus örneğinde görüldüğü gibi, artık alternatif imparator ilan edecek kadar yönetimde taraf hâline gelmişlerdir. Bu bakımdan, bazen Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne giden yolun başlangıcı olarak görülen Hadrianopolis hezimetinin, Theodosius'un 382'de Gotlarla yapmış olduğu anlaşma ve *modus vivendi* politikasıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

A. Antik Kaynaklar:

AMBROSIUS, *De Excessu Fratris Sui Satyri Libri Duo*, (İng. çev.) H. de Romestin, E. de Romestin ve H. T. F. Duckworth, *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 10*, Christian Literature Publishing Co., Buffalo, NY 1896.

_____, *Epistulae*, (İng. çev.) H. de Romestin, E. de Romestin ve H.T.F. Duckworth, *Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 10*, Christian Literature Publishing Co., Buffalo, NY, 1896.

AURELIUS VICTOR, *De Caesaribus*, (İng. çev.) Harold W. Bird, *Liber de Caesaribus of Sextus Aurelius Victor*, University of Liverpool Press, Liverpool 1994.

CODEX THEODOSIANUS, (İng. çev.) Clyde Pharr, Princeton University Press, Princeton 1952.

EUNAPIUS, *Fragmenta, The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire*, Ed. Roger C. Blockley, Vol. I-II, Francis Cairns, Liverpool 1981-1983.

EUSEBIUS, *Vita Constantini*, (İng. çev.) Averil Cameron ve Stuart G. Hall, *Life of Constantine*, Clarendon Press, Oxford 1999.

HERODIANUS, *De Imperatorum Romanorum*, (İng. çev.) Edward C. Echols, *Herodian of Antioch's History of the Roman Empire*, University of California Press, Berkeley 1961.

IORDANES, *Getica*, (İng. çev.), Charles C. Mierow, *The Gothic History of Jordanes*, Princeton University Press, Princeton 1915.

LACTANTIUS, *De Mortibus Persecutorum*, (İng. çev., ed.), J. L. Creed, Clarendon Press, Oxford 1984.

LIBANIUS, *Orationes*, (İng. çev.) Scott Bradbury, *Selected Letters of Libanius: From the Age of Constantius and Julian*, Liverpool University Press, Liverpool 2004.

MARCELLINUS, Ammianus, *Res Gestae*, (İng. çev.) John C. Rolfe, Harvard University Press, Cambridge 2000.

MARCELLINUS COMES, *Chronica*, (İng. çev.) Brian Croke, The Chronicle of Marcellinus, Australian Association for Byzantine Studies, Sydney 1995.

Notitia Dignitatum Orientis, ed. Otto Seeck, Weidmann, Berlin 1876.

ORIGO, (çev.) Turhan Kaçar, *Anonymus Valesianus*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2008.

OROSIUS, Paulus, *Historia Adversos Paganos* (İng. çev.) Andrew T. Fear, *Seven Books of History Against Pagans*, Liverpool University Press, Liverpool, 2010.

PACATUS, *Panegricii Latini*, (İng. çev.) C. E. V. Nixon ve Barbara S. Rodgers, *In Praise of Later Roman Emperors: The Panegyrici Latini*, Berkeley 1994.

PROCOPIUS, *De Aedificiis*, (İng. çev.) Henry B. Dewing ve Glanville Downey, *On Buildings*, Harvard University Press, Cambridge; MA 1940.

_____, *De Bellis*, (İng. çev.) Henry B. Dewing, *History of the Wars*, vol. I-V, William Heinemann Ltd, Cambridge; MA 1914-1928.

SOCRATES, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.), A. C. Zenos, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 2, Christian Literature Publishing Co, Buffalo, NY 1890.

SOZOMENUS, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.) Chester D. Hartranft, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series 2, Christian Literature Publishing Co, Buffalo, NY 1890.

PROCOPIUS, *De Aedificiis*, (İng. çev.) Henry B. Dewing ve Glanville Downey, *On Buildings*, Harvard University Press, Cambridge; MA 1940.

_____, *De Bellis*, (İng. çev.) Henry B. Dewing, *History of the Wars*, vol. I-V, William Heinemann Ltd, Cambridge; MA 1914-1928.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

SOCRATES, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.), A. C. Zenos, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 2, Christian Literature Publishing Co, Buffalo, NY 1890.

SOZOMENUS, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.) Chester D. Hartranft, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series 2, Christian Literature Publishing Co, Buffalo, NY 1890.

SYNESIUS, *De Regno*, (İng. çev.) Augustine Fitzgerald, *The Essays and Hymns of Synesius of Cyrene: Including the Adress to the Emperor and the Political Speeches*, Oxford University Press, London 1930.

THEMISTIUS, *Themistii Orationes quae supersunt*, ed. Glanville Downey ve A. F. Norman, Teubner, Leipzig 1965-1974.

THEODORET, *Historia Ecclesiastica*, (İng. çev.) Blomfield Jackson, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 3, Christian Literature Publishing Co., Buffalo, NY 1892.

ZOSIMUS, *Historia Nova*, (İng. çev.) Ronald Ridley, New History, Australian Association for Byzantine Studies, Sydney 1982.

B. Araştırma ve İnceleme Eserler:

AUSBÜTTEL, Frank M., “Die Dedition der Westgotten von 382 und ihre historische Bedeutung”, *Athenaeum*, Cilt 66, 1988, ss. 604-613.

BARNES, Timothy D., “The Imperial Campaigns A.D. 285-311”, *Phoenix*, Cilt 30, Sayı 2, 1976, ss. 174-193.

_____, *Constantine and Eusebius*, Harvard University Press, Cambridge 1981.

_____, *The New Empire of Diocletian and Constantine*, Harvard University Press, Cambridge 1982.

BLOCKLEY, Roger C., *East Roman Foreign Policy: Formation and Conduct from Diocletian to Anastasius*, Francis Cairns, Leeds 1992.

BURNS, Thomas S., "The Settlement of 418", *Fifth-century Gaul: a crisis of identity?*, (ed.) John F. Drinkwater ve Hugh Elton, Cambridge University Press, New York 1992, ss. 53-63.

_____, *Barbarians within the Gates of Rome: A Study of Roman Military Policy and the Barbarians ca. 375-425 AD*, Indiana University Press, Bloomington 1994.

CARRIÈ, Jean Michelle ve Rousselle, Aline, *L'Empire romain en mutation Des Sévères à Constantin (192-337)*, Points, Paris 1999.

DAHLHEIM, Werner, *Deditio und Societas: Untersuchungen zur Entwicklung der römischen Aussenpolitik in der Blütezeit der Republik*, Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1965.

DEMOUGEOT, Émilienne, *La Formation de l'Europe et les invasions barbares, Tome 2: De l'avenement de Diocletien (284) a l'occupation germanique de l'Empire romain d'Occident (debut du VIe siecle)*, Aubier, Paris 1979.

DRINKWATER, John, "Maximus to Diocletian and the 'crisis'", *The Cambridge Ancient History*, Cilt XII, ed. Alan K. Bowman ve Peter Garnsey, Cambridge University Press, Cambridge 2005, ss. 28-66.

ELTON, Hugh, *Warfare in Roman Europe AD 350-425*, Oxford University Press, Oxford 1996.

ERRINGTON, R. Malcolm, "Christian Accounts of the Religious Legislation of Theodosius I", *Klio*, Cilt 79, Sayı 2, 1997, ss. 398-443.

_____, "The Accession of Theodosius I", *Klio*, Cilt 78, Sayı 2, 1996, ss. 438-453.

_____, *Roman Imperial Policy from Julian to Theodosius*, University of North Carolina Press, Chapel Hill 2006.

FERRIL, Arther, *The Fall of the Roman Empire. The Military Explanation*, Thames and Hudson, New York 1986.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

FLURL, Wolfgang, *Deditio in Fidem: Untersuchungen zu Livius und Polybios*, Dissertationsdruck Blasaditsch, Münih 1969.

GRACANIN, Hrvoje, “The Huns and South Pannonia”, *Byzantinoslavica*, Cilt 64, 2006.

HEATHER, Peter ve MONCUR, David, *Politics, Philosophy and Empire in the Fourth Century: Select Orations of Themistius*, Liverpool University Press, Liverpool 2001.

HEATHER, Peter, *Goths and Romans, 332-489*, Clarendon Press, Oxford 1991.

_____, *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and Barbarians*, Oxford University Press, Londra 2005.

_____, *The Goths*, Blackwell Publishing, Oxford 1996.

HEBBLEWHITE, Mark, *Theodosius and the Limits of the Empire*, Routledge, New York 2020.

HEFELE, Charles J., *A History of the Christian Councils from the Original Documents*, vol. 2, (İng. çev.) Henry N. Oxenham, T. & T. Clark, Edinburgh 1876.

Inscriptiones Latinae Selectae, (ILS), Hermann Dessau (ed.), Weidmann, Berlin 1892-1916.

JONES, Arnold Hugh Martin, *The Later Roman Empire 284-602: A Social, Economic and Administrative Survey*, Basil Blackwell, Oxford 1964.

KAÇAR, Turhan, “Eskiçağ Tarih Yazıcılığında Barbarların Görünüşü: Ammianus Marcellinus’da Hunlar”, *XIV. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, ss. 83-95.

_____, *Geç Antikçağ’da Hristiyanlık*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.

CEREN PİLEVNELİ ÇUBUK

KULIKOWSKI, Michael, “Constantinus and Northern Barbarians”, The Cambridge Companion to the Age of Constantine, (ed.) Noel Lenski, Cambridge University Press, New York 2006.

_____, *Rome’s Gothic Wars from the Third Century to Alaric*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

LENSKI, Noel, “Initium Mali Romano Imperio: Contemporary Reactions to the Battle of Adrianople”, *TAPA*, Cilt 127, 1997, ss. 129-168.

_____, *Failure of Empire: Valens and the Roman State in Fourth Century AD*, University of California Press, Berkeley 2002.

MACGEORGE, Penny, *Late Roman Warlords*, Oxford University Press, New York 2002.

MAENCHEN-HELFEN, Otto, *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture*, University of California Press, Berkeley 1973.

MATTHEWS, John, *Western Aristocracies and Imperial Court AD 364-475*, Clarendon Press, New York 1975.

MCLYNN, Neil B., “‘Genere Hispanus’: Theodosius, Spain and Nicene Orthodoxy”, *Hispania in Late Antiquity*, ed. Kim Bowes ve Michael Kulikowski, Brill, Leiden 2005.

_____, *Ambrose of Milan: Church and Court in a Christian Capital*, University of California Press, Berkeley 1994.

MITCHELL, Stephen, *Geç Roma İmparatorluk Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

PİLEVNELİ-ÇUBUK, Ceren, “Geç Roma İmparatorluğu ve Erken Ortaçağ Avrupa’sında Ariusçuluk”, *Ortaçağ Kıta Avrupası’nda Dinsel Sapkınlıklar: Ariusçuluktan Husçuluğa*, (ed.) Fatih Durgun, Paradigma Akademi Yayıncılık, İstanbul 2023, ss. 25-64.

POTTER, David, *The Roman Empire at Bay 180-395*, Routledge, Londra 2004.

BİR HEZİMETİN ANATOMİSİ: HADRIANOPOLIS SAVAŞI, I. THEODOSIUS VE
MODUS VIVENDI POLİTİKASI

STANFILL, Jonathan P. ve SCHNEIDER, Adam W., “Gothia Submerged: The Impacts of Severe Flooding on Valens’s First Gothic War”, *Journal of Late Antiquity*, Cilt 10, Sayı 2, 2017, ss. 351-371.

TANNER, Norman P. (ed.), *Decrees of the Ecumenical Councils Volume I: Nicaea I to Lateran V*, Shecd & Ward and Georgetown University Press, Washington 1990.

THOMPSON, Edward, *The Visigoths in the Time of Ulfila*, Clarendon Press, Oxford 1966.

TODD, Malcolm, *The Early Germans*, Blackwell Publishing, Malden MA 2004.

WOLFRAM, Herwig, *History of the Goths*, University of California Press, Berkeley 1988.